

मुगु जिल्लाको परिचय

नेपाल अधिराज्यको मध्य पश्चिमाञ्चल विकासक्षेत्रमा पर्ने कर्णाली अञ्चलका ५ वटा जिल्लाहरू मध्य उत्तरी भेगमा अवस्थित विकट दुर्गम र पिछडिएको जिल्लाको रूपमा मुगु जिल्लालाई चिनिन्छ। ऐतिहासिक, प्राकृतिक, साँस्कृतिक तथा पौराणिक किम्वदन्ती हरुले धनी जिल्ला मानिने यस जिल्लाको सदरमुकाम “गमगढी” रहेको छ। प्रायः मुगाल भनेर चिनिने यस क्षेत्रका बासिन्दाहरू रारातालका मालिक बन्न रुचाउँछन्। यस जिल्लामा मुगु कर्णाली हुम्ला कर्णाली जस्ता सदावहार नदीहरू अनेक खोलानाला र भरनाहरू एकातिर सुसेली हाल्दै बग्छन् भने रारातालमा उठ्ने मध्यान्ह : पछिका मन्द तरङ्ग र त्यसैका छेउ छाउमा बस्ने डाँफे, कालिज चराहरूको सुमधुर धुन र कस्तुरी हरुको नाचले मुगु जिल्लाको विशेष परिचय दिन्छ। आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक विकासको दृष्टिकोणले मुहार सम्म देख्न नपाएको यस जिल्लाको प्रमुख आर्थिक क्रियाकलापमा कृषि, पशुपालन, साना व्यवसाय र जडीवुटी प्रमुख रहेका छन्। स्वास्थ्य शिक्षा जस्ता सामाजिक क्षेत्रमा अत्यन्तै पछाडी परेको भएतापनि विस्तारै आफु र आफ्ना आवश्यकताहरूको पहिचान गर्न सक्ने यस क्षेत्रका बासिन्दाको चेतना आएको पाइन्छ। सडक यातायातको अभावमा अनियमित र महङ्गो खाँचन्न तथा औषधोपचारको सामना गरिरहनु परेको छ। निकट भविष्यमा जनता स्वयं र सरकारी प्रागमिकताको आधारमा विकासको उज्यालो देख्ने विश्वासमा मुगु र यहाँका बासिन्दा आशावादी रहेका छन्। मुगु जिल्लामा भौगोलिक विविधता संग धार्मिक, साँस्कृतिक तथा भेष भूषामा पनि विविधता भएको जिल्ला हो। यहाँको साँस्कृतिक विविधता निकै अचम्म लाग्दो छ। एक ठाँउमा भोटेसेलो छ भने अर्को ठाँउमा देउडा गीत, देउडा गीतमा नै भएका भस्का भस्की र छेड, छाड आहा ! कति राम्रो ! अफ माथी उनका रोचा दोफरले हिउँ माथी जति रमाए पनि चिसोको त भान नै हुँदैन। त्यसैगरी यस जिल्लामा असुरो देखी यार्चागुम्बा र सिशौं देखि देवदार जस्ता काठहरू पाइने हुनाले यहाँको प्राकृतिक सम्पदामा पनि निकै विविधता पाइन्छ। त्यसै गरी तराईको गर्मी हावापानी फल्ने आँप, केरा, ऊखु, पहाडमा पाइने सुन्तला र हिमालमा पाइने स्याउ, नास्पति जस्ता फलहरू पाइनुका अतिरिक्त बावियो घाँस देखि बुकी फुल सम्म पाइने यस जिल्ला भौगोलिक विविधता पनि अचम्मको नै छ।

क) सदरमुकाम गमगढी :- यस जिल्लाको सदरमुकाम गमगढी बजार प्रसिद्ध रारातालको उत्तर पूर्वपट्टी तथा प्रसिद्ध मुगु कर्णालीको किनारमा रहेको छ। यो श्रीनगर गा.वि.स. मा अवस्थित छ। यसको उचाई समुद्री सतह देखि २२६६ मी. छ।

ख) मुगु कर्णाली र यसका सहायक नदीहरू :- यस नदीको उत्पत्ति स्थान उत्तर पूर्वमा पर्ने चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बतबाट भएको छ। यो नदी किम्री गा.वि.स.को तिहार भन्ने ठाउँमा डोल्फु कर्णाली संग जिल्लाको बीच भाग भएर बग्दै दक्षिण परिश्रम तर्फ धैन र भिई गा.वि.स.को बीचभागमा पर्ने दोमुखामा हुम्ला कर्णालीसंग मिसिई कर्णाली नदीको रूपमा वाजुरा हुँदै कालीकोटको थिर्पु हुँदै लालीघाँटमा गई तिला नदी मिसिन्छ। गमगाढ खोला, डोल्फु कर्णाली, यसका सहायक नदी हुन्।

ग) हुम्ला कर्णाली र यसका सहायक नदीहरू :- यो नदी चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बतमा अवस्थित मानसरोवर बाट उत्पत्ति भई हुम्ला जिल्ला भएर मुगु जिल्लालाई छुने भएकाले यसलाई हुम्ला कर्णाली भनिएको हो।

घ) खत्याड खोला र यसका सहायक खोलाहरू :- खत्याड खोलाको उत्पत्ति प्रसिद्ध रारातह (महेन्द्र ताल) बाट भएको छ। यो खोला सुकाढीक गा.वि.स.को रिगा भन्ने ठाउँमा कर्णाली नदीमा मिसिन्छ। रातापानी खोला, सेरी खोला, तलिवगर खोला आदि यसका सहायक खोला हुन्।

अ) मुख्य क्षेत्रहरू

क) राराताल (महेन्द्र ताल) :- नेपाल अधिराज्यको सबभैन्दा ठुलो प्रसिद्ध राराताल यसै जिल्लामा पदछ। यो ताल समुद्र सतहदेखि २९७२ मी. उचाइमा अवस्थित छ। जिल्लाको सदरमुकाम गमगढीबाट परिश्रम तर्फ करीब ३ घण्टाको यात्रा गरेपछि पुगिन्छ। १०.८ बर्ग कि.मी क्षेत्रफलमा फैलिएको अधिकतम लम्वाई ५ कि.मी र अधिकतम चौडाई ३.२ कि.मी र गहिराई १६७ मी. मुगु जिल्ला साँच्चिकै एक अमूल्य गहनाको रूपमा रहेको यस रारातालको दृष्यावलोकन गर्ने सौभाग्य मिल्दछ। प्रकृतिको उपहारको रूपमा श्रृजित रारातालाई रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको मनोरम हरियाली यसमा पाइने कस्तुरी, रतुव जस्ता जन्तुहरू

राष्ट्रिय चरा डाँफे र अन्य चरा चुरुङ्गीहरूले समेत थप शोभा पुऱ्याएका छन् । यसको वरिपरि विस्तारित राष्ट्रिय निकुञ्जमा १०६ वर्ग कि.मी. फैलिएको छ । राराताल जेष्ठ देखि आश्विन महिना सम्म विभिन्न फुलहरूलेसजिएर स्वर्गकी अप्सरा जस्तै देखिन्छ । रारातालको अर्को एक थप विशेषता के छ भने यस तालमा विश्वमा अन्यत्र कहि पनि नपाइने असला (हिमाली) माछा पाइन्छ । रारातालबाट करीक ३ घण्टाको पैदल यात्रा पश्चात् यसबो पश्चिमतर्फ रहेको मुर्माटपमा पुग्न सकिन्छ । जहाँबाट रारातालको मनमोहक दृष्यका साथै सैपाल हिमालको श्रृङ्खलाको मनोरम अवलोकन गर्न सकिन्छ ।

ख) छायानाथ दह ऋणमोक्ष ताल

ग) गरुड नुहाउने ताल

जिल्लाको नामाकरण

पौराणिक विम्बदन्ती अनुसार विभिन्न भनाईहरू रहेतापनि यस जिल्लाको उत्तरी भेगको इलाका नं. ३ मा पर्ने मुगु गाउँ को नाम बाट यस जिल्लाका नाम रहन गएको हो ।

राजनैतिक विभाजन

विकास क्षेत्र	: मध्यपश्चिमाञ्चल
अञ्चल	: कर्णाली
सदरमुकाम	: गमगढी २२६६ मिटर उचाईमा अवस्थित छ ।
निर्वाचन क्षेत्र	: १
नगरपालिका	: ०
गा.वि.स. संख्या	: २४
इलाका	: ९

भेग अनुसार पर्ने गा.वि.स.हरू

यस जिल्लालाई भेगीय आधारमा चार भागमा विभाजन गरीएको छ । ति भेगका नाम र पर्ने गा.वि.स.हरू यस प्रकार छन् ।

क्र.स.	भेग	गा.वि.स.हरू
१	करान	माङ्ग्री, पुलु, किम्री, डोल्फु र मुगु
२	गम	श्रीनगर, कार्कीवाडा, रारा, रोवा र पिना
३	सोरु	कालै, धैनाकोट, भिई, नाथपु, रुगा, जिमा र फोतु
४	खत्याड	श्रीकोट, ह्याडलु, सेरी, कोटडांडा, खमाले, सुकाढीक र गम्था

भौगोलिक अवस्था

अक्षांश	: २२° ४६' देखि २९° ५६' उत्तर
देशान्तर	: ८१° ४६' देखि ८२° ४९' पूर्व
क्षेत्रफल	: ३५३५ वर्ग कि. मि.
भौगोलिक विभाजन	: हिमाल, पहाड र पहाडी उपत्यकाहरू

सिमाना

पूर्व	: डोल्पा
पश्चिम	: बाजुरा
उत्तर	: हुम्ला र चिनको स्वशासीत क्षेत्र तिब्बत

दक्षिण : जुम्ला र जाजरकोट

नदिनाला र तालहरू

मुगु कर्णाली र यसका सहायक नदीहरू :- यस नदीको उत्पति स्थान उत्तर पवूर्मा पर्ने चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बतबाट भएको छ । यो नदी किम्री गा.वि.स.को तिहार भन्ने ठाउँमा डोल्फु कर्णाली संग जिल्लाको बीच भाग भएर बग्दै दक्षिण परिश्रम तर्फ घैन र भिई गा.वि.स.को बीचभागमा पर्ने दोमुखामा हुम्ला कर्णालीसंग मिसिई कर्णाली नदीको रुपमा बाजुरा हुँदै कालीकोटको थिर्पु हुँदै लालीघाँटमा गई तिला नदी मिसिन्छ । गमगाढ खोला, डोल्फु कर्णाली, यसका सहायक नदी हुन् ।

व्यवसाय

मुगु जिल्लाका अधिकांश मानिसहरूको मुख्य पेशा खेती नै हो । यस बाहेक यहाँका बहुसंख्यक मानिसहरू जडिबुटी संकलन, नोकरी, व्यापार र अन्य व्यवसाय पनि अपनाउँछन् ।

धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू

यस जिल्लामा हालसम्म देखिएका धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय स्थलहरू ।

- १) छायानाथ ठाकुर ज्यू मन्दिर डोल्फु गा.वि.स
- २) ऋणमोक्ष भगवती मन्दिर रोवाकोट रोवा गा.वि.स
- ३) खेष्म मालिका भगवती मन्दिर गम्था गा.वि.स
- ४) कालिका मालिका मन्दिर रोवाकोट श्रीनगर गा.वि.स
- ५) नाथर्पु मस्टा मन्दिर रुगा गा.वि.स
- ६) गुरो देवता भिई गा.वि.स
- ७) वचन बोल्ने गुम्बा मुगु गा.वि.स
- ८) परलोक गुम्बा किम्री गा.वि.स
- ९) सराग गुम्बा पुलु गा.वि.स
- १०) खाटी गुम्बा किम्री गा.वि.स
- ११) थाप्रमष्टा रुगा थार्प गा.वि.स
- १२) रुवा गम्था श्रीकोट गा.वि.स

प्रमुख बौद्ध गुम्बाहरू

मुगु जिल्लामा जम्मा ५५ वटा प्रमुख बौद्ध गुम्बाहरू छन् । तिनीहरूका नाम र अवस्थित गा.वि.स. यस प्रकार छ ।

क्र.स.	गा.वि.स.	गुम्बाको नाम
१	किम्री	तिहार गुम्बा/कार्ती गुम्बा/किम्री गुम्बा/परलोक ताखा र खारी गुम्बा ।
२	मुगु	वचन बोल्ने गुम्बा/छोटुप टार्सा लाछाङ्ग गुम्बा, कुन्सान छोलिङ्ग गुम्बा, सेलफूकछजोम गुम्बा, लमराङ्ग छोदुम गुम्बा, कार्मा साङ्जा छोलिङ्ग गुम्बा, साङ्गा छोलिङ्गगुम्बा, डुपस्वाय क्षोडुपलिङ्ग गुम्बा, इपासाङ्ग गुम्बा
३	माङ्ग्री	मह गुम्बा, पेमा छोलिङ्ग गुम्बा, पेमा मर्सी गुम्बा, पेमा ढोक्योङ्ग गुम्बार र माङ्गी गुम्बा
४	पुलु	यवर घोलिङ्ग गुम्बा, छोलिङ्ग गुम्बा, देखण गुम्बा, सामतेन छोलिङ्ग गुम्बा, फलामकुबचा गुम्बा, तेन्जिङ्ग छोलिङ्ग गुम्बा, हिवा गुम्बा, उमेन छोलिङ्ग गुम्बा, लुण्डुपछोलिङ्ग गुम्बा, उपने पालकी गुम्बा, दुङ्गम्बाङ्ग गुम्बा र पेमा डुप ज्यालिङ्ग गुम्बा
५	डोल्फू	वासी लाखाङ्ग गुम्बा, च्यूरी पालको गुम्बा, पेमा सत्ने गुम्बा, दुङ्गार गुम्बा, पेल्टिनलापराङ्ग छोन्जोङ्ग गुम्बा, सामतेन सोलिङ्ग गुम्बा, ओङ्ग पुजिङ्ग गुम्बा, असरा गुम्बा,किती तेछेन गुम्बा तेजिङ्ग छोन्जोङ्ग गुम्बा र दोर्जे छोन्जोङ्ग गुम्बा

६	श्रीनगर	वचन बोल्ने गुम्वा
मुख्य पर्यटकीय एवम् मनोरम स्थलहरू		
पर्यटकीय स्थलको नाम	अवस्थित गा.वि.स.	
राराताल (महेन्द्र ताल)	रारा गा.वि.स.	
चंखेली लेक	रुगा गा.वि.स.	
छायाँनाथ दह	डोल्फु गा.वि.स.	
नाक्चे लागना	मुगु गा.वि.स.	
खमालेपाटन क्षेत्र	खमाले गा.वि.स.	
मुगु हुम्ला रुट	मुगु गा.वि.स.	
मुर्माटप	रारा गा.वि.स.	
ऋणमोक्ष	रोवा गा.वि.स.	

प्रमुख व्यापारिक स्थलहरू

यस जिल्लाको खास/मुख्य व्यापारीक केन्द्र गमगढी बजार हो भने अन्य केही साना व्यापारीक स्थलहरू यस प्रकार छन् ।

१) सोरुकोट	२) रातापानी	३) श्रीकोट	४) लुम
५) रोवा	६) रारा	७) धैनाकोट	८) भिई
९) पिना			

चाडपर्व

सि.नं.	चाडपर्वको नाम	कुन जाति विशेषले मनाउने	कहिले
१	दशैं तिहार	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, कामी, दमाई, सार्कि आदि	आश्विन, कार्तिक
२	ल्होसार	भोटे, शेर्पा	पौष, माघ
३	साउने सक्रान्ती	सबै जातीले	श्रावण
४	गावे सक्रान्ति	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, कामी, दमाई, सार्कि आदि	भाद्र
५	विउ छराई	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, कामी, दमाई, सार्कि आदि	चैत्र २० गते
६	चैते दशैं	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, कामी, दमाई, सार्कि आदि	चैत्र
७	भुवा मैलो	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, कामी, दमाई, सार्कि आदि	पौष

जातजातिहरू

यस जिल्लामा रहेका जातजातिहरूमा क्षेत्रीहरूको बाहुल्य रहेको छ । अन्य जिल्लाहरूमा जस्तै यस जिल्लामा पनि बाहुन, ठकुरी, तामाङ्ग क्षेत्री, कामी, दमाई, सार्की आदि जातजातिहरू मुख्य रूपमा बसोबास गर्दछन् । अन्य जातिहरूमा, नेवार केही संख्यामा पाइन्छ । यहाँ बसोबास गरेका बाहुन, ठकुरी, क्षेत्रीहरूको विभिन्न थरहरू रहेका छन् । जसमा बाहुन जातिको थरहरूमा देवकोटा, न्यौपाने, चौलागाई, तिमिल्लिसना, प्याकुरेल, गौतम, शर्मा, आचार्य, रेग्मी आदि प्रमुख छन् त्यसैगरि ठकुरीहरूको थरहरूमा शाही, मल्ल, वम, हिता, सिंह आदि हुन र क्षेत्रीको थरहरूमा बहुवाल, भाम, रावल, विष्ट, रावत, रोकाया, महतारा, बुढा, बुढथापा, बोहरा, वानिया र ऐडी आदि प्रमुख छन् । त्यसै गरी लामा, तामाङ्ग लगायत

भाषामाषी

यहाँ बोलिने प्रमुख भाषा राष्ट्रभाषा नेपाली नै हो तर यहाँ बोलिने भाषा र देशको अन्य पूर्वी तथा मध्यभाग तिर बोलिने नेपाली भाषामा फरक छ । यो जिल्ला नेपाली भाषाको उद्गम स्थल जुम्लाको छिमेकी जिल्ला भएकाले यहाँ बोलिने भाषामा

पृथ्वी नारायण शाहकालिन भाषा जस्तो भर्रो स्थानिय ठेट नेपाली शब्दहरुको प्रयोग हुन्छ, तर जाति अनुसार आ"आफ्नै समुदायकृ स्थानिय जातिय भाषा पनि बोल्ने गरिन्छ ।

भेषभूषा

यस जिल्लाका महिलाहरुले धोती, चोली पछ्यौरा, पाउडो, (पट्का) घाग्र , ब्लाउज, लुङ्गी, सारी, गुन्य र मुगाली समाजका भोटे पहिलाहरु आफ्नो भेषभूषा अनुसारका पहिरन लगाउछन् । याहाँका पुरुषहरुले दारौ, सुरुवाल, कोट, टोपी, इस्टकोट, (नौटाके) काछमा, जिगलो, फेटा, पाउडो, जुवारी कोट , भरण्ड सर्ट पाइन्ट, ज्याकेट र मुगाल मुलको मंगोलियनहरुले आफ्नो खालका पोशाक लगाउँछन् । सदरमुकाम नजिकै बस्ने र केही कर्मचारीहरु बाहेक यहाँका अधिकांस जनताहरु परम्परागत भेषभूषामा नै रहेको पाईन्छ, । महिलाले लगाउने गहनाहरुमा चाँदीका बाला, कल्ली, कम्पनी माला, दोलडी तिलहरी, एकगेडे, फूली, बुलाकी, बीच चुरा, पोते हुन् भने यहाँको परम्परागत पहिरन स्थानीय तहमा ठेटुवावाट निर्मित कपडाहरु र खुट्टामा लाम, दोचाको प्रचलन हराउदै गइरहेको छ ।

प्राकृतिक वनस्पति र जडिबुटी

प्राकृतिक सम्पदाको दृष्टिले अत्यन्त सम्पन्न मानिने यस मुगु जिल्ला भौगोलिक वनावट एवं जलवायूको विविधताले गर्दा यहाँ विभिन्न किसिमका वनस्पतिहरु पाईन्छन् । रारातालको वरिपरी १०६ वर्ग मिटर क्षेत्रफल ओगट्ने गरि रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज स्थापना गरिएको छ । यहाँको उच्च लेकाली भूभाग १२ हजार फिट भन्दा माथि ज्यादा हिउँ पर्ने र तापक्रम अति कम हुने भएकोले अग्ला रुखहरु हुर्कन सक्दैनन् । यस भूभागमा भाडी र बुट्यानहरुका साथै घाँसे मैदान मात्र रहन्छ । यसका अतिरिक्त राम्रा र सुन्दर फुलहरुका साथै बहुमुल्य जडिबुटीहरु प्रशस्त पाईने गर्दछ । यहाँ पाईने जडिबुटीहरुमा पाँचऔंले, भुत्ले, जटामसी, कटुकी, पदमचाल, जीवनबुटी (यार्चागुम्बा) आदि मुख्य छन् । पतभर र कोणधारी वनले ढाकेको यस क्षेत्रमा सल्ला, धुपी, ठिंगो, गुराँस, भोजपत्र, ओखर र खर्सुका रुखहरु पाईन्छन् । यहाँको भौगोलिक क्षेत्र अनुसार विभिन्न किसिमका पशुपंछीहरु पाईन्छन् । यहाँ पाईने जङ्गली जनावरहरुमा कस्तुरी, भारल, घोरल, चितुवा, भालु, बंदेल र ब्वासो पर्दछन् । त्यस्तै चराचुरुङ्गीहरुमा डाँफे, कालिज, च्याखुरा, ढुकुर र परेवा आदि पाईन्छन् । यस जिल्लाको मुगु गा.वि.स. मा रहेको पाटनमा यार्सागुम्बा पाईने भएकोले जेष्ठ, अषाढ महिनामा त्यस ठाउमा विभिन्न जिल्लाका मानिसहरुले यार्सागुम्बा संकलन गर्दछन् ।

हावापानी

अग्ला लेकहरुदेखि नदी किनारका होचा वेशीहरुसम्म रहेको यस जिल्लाको भौगोलिक विविधताले गर्दा यहाँ हावापानी सबै ठाउमा एकै प्रकारको छैन । उच्च लेकाली भू-भागमा अति जाडो र ठण्डी हुन्छ भने मध्य पहाडी भागमा गर्मी मौसममा केही न्यानो र हिउँदमा बढी ठण्डी हुने गर्दछ । भौगोलिक वनावटको आधारमा यहाँ मुख्य तीन किसिमका ठण्डा, सुख्खा र शितोष्ण हावापानी पाइन्छ । सबभन्दा धेरै जाडो हुने महिनाहरु पौष, माघ हुन भने जेष्ठ, अषाढ सबभन्दा गर्मी हुने महिनाहरु हुन । अषाढ र श्रावणमा सबभन्दा बढि वर्षा हुन्छ भने मंसिर र पौष महिना प्राय सुख्खा हुने गर्दछ । मुगु जिल्लाको १२ महिनाको मौसमी विवरण यस प्रकार छन् ।

क्र.सं.	महिना	अधिकतम औषत तापक्रम(डि.से.)	न्युनतम औषत तापक्रम(डि.से.)	वर्षा (मि.मि.)
१.	January	१४.८	-६.२	१००.३
२.	February	१३.३	-२	१२०.२
३.	March	२१.३	०.९	१३.३
४.	April	२२.३	४.१	२८.९
५.	May	२५.२	८.९	१८.४
६.	June	२४.८	१५.४	१९.०
७.	July २४.९	१६.२	२१०.५	
८.	August	२५.३	१५.५	१८४.५
९.	September	२५.८	१२.९	७२.७
१०.	October	२२.४	८	४४.७
११.	November	२०.५	-२.२	८.४

यातायात

देशको ७५ जिल्ला मध्ये मोटर बाटोले नछोएको जिल्लाको रूपमा रहेकोमा विगत २०४५/४६ सालदेखि सुर्खेत-जुम्ला (कर्णाली राजमार्ग २३२ कि.मि.) मोटरबाटोको निर्माण कार्य भैरहेकोमा २०६३/६४ मा ट्रयाक पुरा भएर हाल नेपालगंज-सुर्खेत-जुम्ला, जुम्ला-सुर्खेत-नेपालगंज गरी दैनिक रूपमा बस सेवा सञ्चालन भइरहेको छ। सुर्खेत-जुम्ला राजमार्गको नागमवाट नागम-गमगढी राजमार्गको रूपमा २०६९ चैत्र महिनामा उद्घाटन भई हाल मालवाहक गाडीहरु सञ्चालन हुदै आएका छन।

क) पैदल मार्गहरु

पैदल मार्ग	सदरमुकाम पुग्न लाग्ने दिन	कोष दुरी
-सुर्खेत	८ दिन	८१ कोष
-दैलेख	६ दिन	६९ कोष
-कालिकोट	५ दिन	५६ कोष
मुगु-हुम्ला	४ दिन	५२ कोष
मुगु-बाजुरा	४ दिन	५८ कोष
मुगु-डोल्पा	५ दिन	६० कोष
मुगु -जुम्ला	२ दिन	२० कोष

ख) हवाई मार्गहरु

सेक्टर	एयरलाईन्स	उडान
काठमाडौं-ताल्चा-काठमाडौं	नेपाल वायु सेवा निगम	हप्ताको २ दिन नेपालगंज हाल उडान नगरेको
नेपालगंज - ताल्चा -नेपालगंज	तारा एयरलाईन्स	चार्टर उडान हप्तामा सहूलियत फ्लाइट १
सुर्खेत- ताल्चा -सुर्खेत	मकालु एयरलाईन्स	चार्टर उडान
नेपालगंज-ताल्चा -नेपालगंज	गोमा एयरलाईन्स	चार्टर उडान
सुर्खेत- ताल्चा -सुर्खेत	गोमा एयरलाईन्स	चार्टर उडान
नेपालगंज- ताल्चा -नेपालगंज	एयर काष्टमण्डप	चार्टर उडान
सुर्खेत- ताल्चा -सुर्खेत	एयर काष्टमण्डप	चार्टर उडान

मुगु जिल्लाको प्रशासनिक विभाजन

निर्वाचन क्षेत्र	इलाका नं.	इलाकामा पर्ने गा.वि.स.हरु	गा.वि.स.संख्या	वडा संख्या
निर्वाचन क्षेत्र नं. १	१	श्रीनगर, कार्कीवाडा र पिना	३	२७
	२	मांग्री, रोवा र रुगा	३	२७
	३	पुलु र मुगु	२	१८
	४	किप्री र डोल्फु	२	१८
	५	जिमा, फोतु, भिई र नाथर्पु	४	३६
	६	धैनकोट, कालै र रारा	३	२७
	७	ट्याडलु, सुकाठिक र कोटडाडा	३	२७
	८	श्रीकोट र सेरी	२	१८
	९	गम्था र खमाले	२	१८
जम्मा			२४	२१६

जिल्लाको सदरमुकामदेखि विभिन्न गा.वि.स. तथा महत्वपूर्ण क्षेत्रसम्मको दुरी

१	जिल्ला सदरमुकाम वाट श्रीनगर गा. वि. स. ० कोष	१३	जिल्ला सदरमुकाम वाट कार्कीवाडा गा. वि. स. १९ कोष
२	जिल्ला सदरमुकाम वाट पिना गा. वि. स. २ कोष	१४	जिल्ला सदरमुकाम वाट रारा गा. वि. स. १८ कोष
३	जिल्ला सदरमुकाम वाट रोवा गा. वि. स. ०.५ कोष	१५	जिल्ला सदरमुकाम वाट रुगा गा. वि. स. १८ कोष
४	जिल्ला सदरमुकाम वाट माङ्ग्री गा. वि. स. ४ कोष	१६	जिल्ला सदरमुकाम वाट पुलु गा. वि. स. ८ कोष
५	जिल्ला सदरमुकाम वाट किम्री गा. वि. स. ७ कोष	१७	जिल्ला सदरमुकाम वाट डोल्फु गा. वि. स. १२ कोष
६	जिल्ला सदरमुकाम वाट मुगु गा. वि. स. १७ कोष	१८	जिल्ला सदरमुकाम वाट जिमा गा. वि. स. १४ कोष
७	जिल्ला सदरमुकाम वाट फोतु गा. वि. स. १० कोष	१९	जिल्ला सदरमुकाम वाट भिई गा. वि. स. १६ कोष
८	जिल्ला सदरमुकाम वाट नाथर्पु गा. वि. स. १३ कोष	२०	जिल्ला सदरमुकाम वाट कालै गा. वि. स. १८ कोष
९	जिल्ला सदरमुकाम वाट धैनाकोट गा. वि. स. १८ कोष	२१	जिल्ला सदरमुकाम वाट ह्याडलु गा. वि. स. ६ कोष
१०	जिल्ला सदर मुकाम वाट सुकाढिक गा. वि. स. १८ कोष	२२	जिल्ला सदरमुकाम वाट कोटडाडा गा. वि. स. ४ कोष
११	जिल्ला सदरमुकामवाट श्रीकोट गा. वि. स. १६ कोष	२३	जिल्ला सदरमुकाम वाट सेरी गा. वि. स. १.५ कोष
१२	जिल्ला सदरमुकाम वाट गम्था गा. वि. स. १२ कोष	२४	जिल्ला सदरमुकाम वाट खमाले गा.वि.स.

स्रोत : जि.वि.स., मुगु

मुगु जिल्लाको गा.वि.स. अन्तर्गतका गाउ/टोल/बस्ती

भिई गा. वि. स. अन्तर्गतका गाउ/टोल/बस्ती

वडा न.	गाउ/टोल/बस्ती	
१.	१) ठुलागाउँ	२) दलितवाडा
२.	१) ठुलागाउँ	२) दलितवाडा
३.	१) ठुलागाउँ	२) दलितवाडा
४.	१) ठुलागाउँ	२) दलितवाडा
५.	१) ठुलागाउँ	२) कोसेडी
६.	१) बैनागाउँ	
७.	१) गैरगाउँ	२) काटीगाउँ

८.	१) भामगाउँ
९.	१) भिदगाउँ

धैनाकोट गा. बि. स. अन्तर्गतका गाउ/टोल/बस्ती

वडा न.	गाउ/टोल/बस्ती
१.	१) दई
२.	१) कोटवडा
३.	१) उपाध्यायवडा
४.	१) जैसीवडा २) लोली
५.	१) कान्छावडा २) सार्कीवडा
६.	१) जेठावाडा २) सार्कीवडा
७.	१) हितवडा
८.	१) रोकायावडा २) दलितवडा
९.	१) धिमालगाउँ २) गुरुगाउँ

डोल्फु गा. बि. स. अन्तर्गतका गाउ/टोल/बस्ती

वडा न.	गाउ/टोल/बस्ती
१.	१) डोल्फु
२.	१) डोल्फु
३.	१) डोल्फु
४.	१) डोल्फु
५.	
६.	
७.	१) चितै (ठुलोगाउँ)
८.	१) चितै (ठुलोगाउँ)
९.	१) चितै (सानोगाउँ)

गम्था गा. बि. स. अन्तर्गतका गाउ/टोल/बस्ती

वडा न.	गाउ/टोल/बस्ती
१.	१) खिउना २) रास्कोटीवडा
२.	१) रास्कोटीवडा २) किनेटी
३.	१) लामु
४.	१) पन्सेरी २) खोलाखेत
५.	१) डोगरवडा २) रावतवडा
६.	१) जङ्गसेली २) वानीयावडा ३) घोडाकादी वडा
७.	१) डुङ्ग्री २) माडैवडा ३) राम्ताडी ४) कुसुम्बडा

जनसंख्या विवरण

सि.नं.	विवरण	एकाई	नेपालको	मुगुको
१.	जम्मा जनसंख्या	जना	२,६४,९४,५०४	५५,२८६
२.	महिलाको जनसंख्या	जना	१,३६,४५,४६३	२७,२६९ (४९.३)

३.	पुरुषको जनसंख्या	जना	१,२८,४९,०४१	२८,०२५ (५०.७)
४.	लैङ्गिक अनुपात	जना	९४	१०२.८
५.	वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर	प्रतिशत	१.३५	२.३
६.	जनघनत्व	जना	१८०	१६
७.	घरसंख्या	वटा	४७,६७,१९६	९,३१०
८.	परिवार संख्या	वटा	५४,२७,३०२	९,६१९
९.	औषत परिवार संख्या	जना	४.८८	५.७५
१०.	जनसंख्या दोब्बर हुन लाग्ने समय	वर्ष	५२	३०
११.	अनुपस्थित जनसंख्या	जना	१९,२१,४९४	६९९
	पुरुष		१६,८४,०२९	५४२
	महिला		२,३७,४००	१५७
१२.	अपाङ्गको जनसंख्या	जना	५,१३,३२१	१,९१७
	पुरुष		२,८०,०८६	१,०६६
	महिला		२,३३,२३५	८५१
१३.	विदेशी नागरिक	जना	१,३८,९१०	१३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन २०६८

अन्य

क्र.सं.	सूचकांक	इकाई	मान
१	Per capita Income	PPPS	८६६ (HDI Report २०१४)
२	Per capita Income	\$	५३६ (HDI Report २०१४)
३	Per capita Income	Rs. at market Price	३८,७४३ (HDI Report २०१४)
४	Gross National Income		२१४२ (HDI Report २०१४)
५	Labour Productivity	(in Rs.)	७७२५९.५ (HDI Report २०१४)
७	HDI (Arithmetic Mean)	old methodology	०.४५१ (HDI Report २०१४)
८	HDI (Geometric Mean)	New methodology	०.३९७ (HDI Report २०१४)
९	असुरक्षित खानेपानी प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	२४.६८ (HDI Report २०१४)
१०	Mean year of Schooling	वर्ष	२.५० (HDI Report २०१४)
११	HPI (Human Poverty Index)		४५.२२ (HDI Report २०१४)

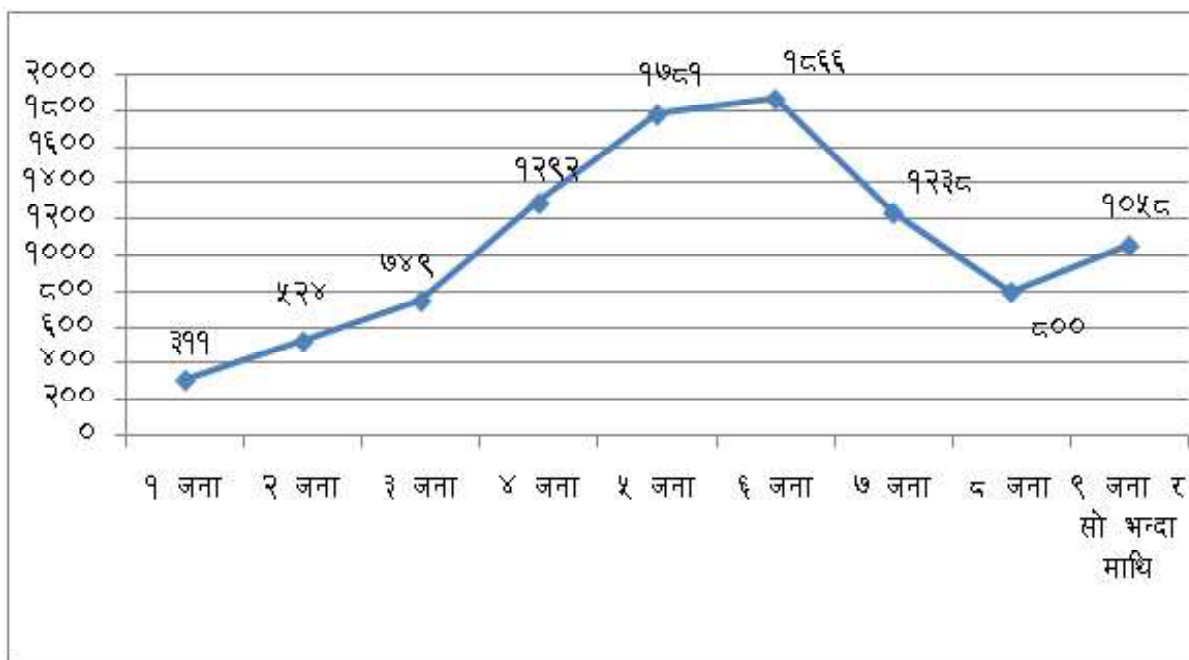
२.२ लिङ्ग र उमेर अनुसार परिवारमूली

जनगणनामा परिवारमूली भन्नाले जसले परिवारको खटन पटन र मुख्य निर्णयहरू लिन गर्दछ त्यसलाई परिवारमूली भनेर परिभाषित गरेका थियो र परिवारमूली हुनको लागि १० वर्ष उमेर पुगेको हुनुपर्ने थियो । जसानुसार मुगु जिल्लामा ३०-३९ र ४०-४९ वर्ष उमेर समुहका परिवारमूलीहरू बढी रहेका देखिन्छन् भने महिला भन्दा प्राय पुरुष नै बढि परिवारको परिवारमूली रहेको पाइएको छ ।

विप संख्या प्रतिशत	कुल	उमेर समूह							
		०-४	५-९	१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९
दुबै	१००	०.२७	१.१५	१४.४	२३.७२	२३.७३	१७.७३	१५.०२	३.९७
प्रतिशत	१००	०.२५	१.१४	१४.८८	२४.५४	२४.०५	१७.६१	१३.८२	३.७१
पुरुष	८,८७७	३	१०	६४	१०४	१४८	१४२	२१८	५३
प्रतिशत	१००	०.४०	१.३५	८.६३	१४.०१	१९.९५	१९.१४	२९.३८	७.१४

परिवारको बनोट

मुगु जिल्लामा प्रति परिवार औषत ५.७५ सदस्य संख्या रहेको छ भने जम्मा परिवार संख्यामा ६ जना सदस्य संख्या भएको परिवार सबैभन्दा बढि देखिएको छ ।

घर वा आवासिय इकाइको स्वामित्व

घरको स्वामित्वअनुसार परिवार सङ्ख्या २०६८

गणना वर्ष	जम्मा	घर वा आवासिय इकाइको स्वामित्व			
		आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
२०६८	९,६००	९,३०३	२०९	३३	५५
प्रतिशत	१००.००	९६.९१	२.१८	०.३४	०.५७

घर वा आवासिय इकाइको बोनोट

वर्ष	जनसंख्या	घर/आवासिय इकाइको बोनोट					नखुलेको
		कुल घर/आवासिय इकाइ	निर्वाह गरिएको घर/आवासिय इकाइ	घर/आवासिय इकाइको औसत जनसंख्या	घर/आवासिय इकाइको औसत क्षेत्रफल	घर/आवासिय इकाइको औसत मूल्य	
२०६८	९,६००	९,३४१	३२	१	२८	६३	१३५
प्रतिशत	१००	९७.३०	०.३३	०.०१	०.२९	०.६५	१.४१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजाले जिल्लाका कुल परिवार मध्ये अधिकांश परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ ।

वर्ष	जनसंख्या	परिवारमा खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन							
		कुल घर/आवासिय इकाइ	कठ	दाउरा	घाँस	झुपु	केलु	बिजुली	ग्याँस
२०६८	९,६००	९,४८०	२	४	०	५	०	०	१०९
प्रतिशत	१००	९८.७५	०.०२	०.०४	०	०.०५	०	०	१.१४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

वर्ष	जनसंख्या	परिवारमा बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धन					
		कुल घर/आवासिय इकाइ	बिजुली	कठ	केलु	ग्याँस	अन्य
मुगु	९,६००	१,३२३	७४	३	५,३५३	२,७३०	१०८
प्रतिशत	१००	१३.७८	०.७७	०.०३	५५.७६	२८.६९	१.१३

उमेर समुह अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

उमेर समुह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
००-०४	८,६१७	१५.५९	४,३५४	१५.५४	४,२६३	१५.६४
०५-०९	७,८५७	१४.२१	३,९८३	१४.२१	३,८७४	१४.२१
१०-१४	७,१८७	१३.००	३,६३५	१२.९७	३,५५२	१३.०३
१५-१९	५,३२७	९.६४	२,६०२	९.२८	२,७२५	१०.००
२०-२४	४,५६८	८.२६	२,१९६	७.८४	२,३७२	८.७०
२५-२९	३,९७५	७.९९	२,०५५	७.३३	१,९२०	७.०४
३०-३४	३,१६९	५.७३	१,६०५	५.७३	१,५६४	५.७४
३५-३९	२,९६५	५.३६	१,५६२	५.५७	१,४०३	५.१५
४०-४४	२,४५१	४.४३	१,३०७	४.६६	१,१४४	४.२०
४५-४९	२,०३४	३.६८	१,१४९	४.१०	८८५	३.२५
५०-५४	१,७०४	३.०८	८४३	३.०१	८६१	३.१६

५५-५९	१,४९६	२.७१	८५३	३.०४	६४३	२.३६
६०-६४	२,०२९	३.६७	९२०	३.२८	१,१०९	४.०७
६५-६९	९५९	१.७३	४६८	१.६७	४९१	१.८०
७०-७४	४८५	०.८८	२४३	०.८७	२४२	०.८९
७५-७९	२४०	०.४३	१२१	०.४३	११९	०.४४
८०-८४	१५८	०.२९	९३	०.३३	६५	०.२४
८५-८९	५०	०.०९	२९	०.१०	२१	०.०८
९०-९४	७	०.०१	३	०.०१	४	०.०१
९५+	८	०.०१	४	०.०१	४	०.०१
जम्मा	५५,२८६	१००	२८,०२५	१००	२७,२६१	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

जातजाति सम्बन्धी विवरण

गा.वि.स.	जम्मा	पुरुष	महिला
बुढा			
जम्मा	१,४०६	६७२	७३४
क्षेत्री	१,०४५	४९८	५४७
ठकुरी	७३	४२	३१
कुमाल	११७	५४	६३
लोहार	८४	४१	४३
अन्य	१४	६	८
दलित अन्य	७३	३१	४२
बाल			
जम्मा	२३९८	१२०७	११९१
क्षेत्री	२१७	११५	१०२
ब्राम्हण/पहाडी	६६१	३३१	३३०
कामी	७१	३४	३७
ठकुरी	१,१६६	५८३	५८३
सार्की	१७०	८४	८६
अन्य	३२	१५	१७
दलित अन्य	८१	४५	३६
बाल			
जम्मा	३८५	१७९	२०६
तामाङ्ग	२५७	१६९	१८८
कामी	२८	१०	१८

गा.वि.स.	जम्मा	पुरुष	महिला
पुणे			
जम्मा	२,५९८	१,३०६	१,२९२
क्षेत्री	१,११५	५५१	५६४
ब्राम्हण/पहाडी	४२८	२११	२१७
दमाई/ढोली	६६	३४	३२
ठकुरी	४१०	२०५	२०५
अन्य	३	०	०
दलित अन्य	५७६	३०५	२७१
पुणे			
जम्मा	२,०७६	१,०३८	१,०३८
क्षेत्री	१,१५४	५७०	५८४
ब्राम्हण/पहाडी	३६७	१८४	१८३
ठकुरी	२४२	१३०	११२
सन्यासी/दस्नामी	१६	५	११
अन्य	१	०	०
दलित अन्य	२८७	१४९	१३८
पुणे			
जम्मा	२,८४१	१,३९४	१,४४७
क्षेत्री	१,४३०	७१६	७१४
ब्राम्हण/पहाडी	२१७	१०१	११६
कामी	१५३	८१	७२
ठकुरी	५६८	२७१	२९७
सन्यासी/दस्नामी	३०	११	१९
कुमाल	१२	५	७
अन्य	११	६	५
दलित अन्य	४२०	२०३	२१७
पुणे			
जम्मा	३,६५४	१,८३४	१,८२०
क्षेत्री	२,४५१	१,२३०	१,२२१
कामी	६९७३	३४४	३५३
दमाई/ढोली	५३	२८	२५
ठकुरी	९२	४१	५१

गा.वि.स.	जम्मा	पुरुष	महिला
कालिका			
भोटे	६६	३१	३५
बादी	१५	११	४
अन्य	२०	१३	७
दलित अन्य	२६०	१३६	१२४
काली			
जम्मा	५७९	२५९	३२०
तामाङ्ग	५६९	२४९	३२०
अन्य	१०	१०	०
कोट खोला			
जम्मा	१,८१२	८९१	९२१
क्षेत्री	१,०१४	४८९	५२५
कामी	१७६	८२	९४
दमाई/ढोली	४०	२२	१८
ठकुरी	५४९	२७९	२७०
अन्य	३३	१९	१४
काली			
जम्मा	२,४३९	१,२१६	१,२२३
क्षेत्री	९०३	४७५	४२८
तामाङ्ग	१,२१२	५६८	६४४
कामी	२९९	१५७	१४२
अन्य	१४	९	५
तराई अन्य	११	७	४
कु			
जम्मा	८९८	४४०	४५८
तामाङ्ग	८६७	४२५	४४२
कामी	२८	१४	१४
अन्य	३	१	२
काली			
जम्मा	१,६०३	८२३	७८०
क्षेत्री	२२४	१२०	१०४
तामाङ्ग	४१	१८	२३

गा.वि.स.	जम्मा	पुरुष	महिला
क			
सन्यासी/दस्नामी	१०२	४८	५४
अन्य	२१	१०	११
दलित अन्य	२७८	१५५	१२३
ख			
जम्मा	१,३७१	६९१	६८०
क्षेत्री	२८४	१४४	१४०
ब्राम्हण/पहाडी	३८	१८	२०
कामी	२९	१८	११
दमाई/ढोली	३०१	१५२	१४९
ठकुरी	६८२	३४०	३४२
लोहार	३२	१४	१८
अन्य	५	५	०
ग			
जम्मा	३,८४७	१,९७०	१,८७७
क्षेत्री	२,०६६	१,०६१	१,००५
नेवार	१२१	६६	५५
कामी	२८७	१२५	१६२
दमाई/ढोली	२५१	१३४	११७
ठकुरी	८४३	४३२	४११
मल्लह	१२	७	५
अन्य	२१	११	१०
दलित अन्य	२४६	१३४	११२
घ			
जम्मा	१,०९५	५०४	५९१
तामाङ्ग	१,०३४	४६८	५६६
कामी	२५	१३	१२
अन्य	१७	१३	४
दलित अन्य	१९	१०	९
च			
जम्मा	१,३९९	७२२	६७७
क्षेत्री	१,१६४	६०३	५६१

गा.वि.स.	जम्मा	पुरुष	महिला
कामी	९६	४८	४८
सार्की	३३	१६	१७
अन्य	२१	१७	४
दलित अन्य	८५	३८	४७
११			
जम्मा	१,५५७	७८३	७७४
क्षेत्री	२१०	१०२	१०८
ब्राम्हण/पहाडी	२५१	१२४	१२७
कामी	४८	२६	२२
दमाई/ढोली	६०	३३	२७
ठकुरी	४८१	२५१	२३०
सन्यासी/दस्नामी	३०८	१५८	१५०
अन्य	७	३	४
दलित अन्य	१९२	८६	१०६
१२			
जम्मा	४,४३९	२,२५३	२,१८६
क्षेत्री	३,१६९	१,६१९	१,५५०
कामी	८४२	४१३	४२९
दमाई/ढोली	२६८	१४०	१२८
ठकुरी	१७	७	१०
सार्की	७५	३७	३८
कुमाल	४७	२४	२३
ब्राम्हण/पहाडी	११	६	५
अन्य	१०	७	३
१३			
जम्मा	३,८९९	१,९९६	१,९०३
क्षेत्री	२,७८१	१,४२३	१,३५८
ब्राम्हण/पहाडी	१४	९	५
कामी	८३९	४२८	४११
दमाई/ढोली	२४५	१२५	१२०
ठकुरी	१८	१०	८
अन्य	२	१	१

गा.वि.स.	जम्मा	पुरुष	महिला
पल्लो			
जम्मा	१,७८५	९०८	८७७
क्षेत्री	१,४८०	७४९	७३१
ब्राम्हण/पहाडी	१४१	७७	६४
कामी	१५५	७७	७८
अन्य	९	५	४
पल्लो			
जम्मा	२,३०७	१,१९४	१,११३
क्षेत्री	९१४	४६४	४५०
ब्राम्हण/पहाडी	३०५	१५१	१५४
तामाङ्ग	१८७	९९	८८
कामी	१५४	८९	६५
दमाई/ढोली	१३०	७४	५६
ठकुरी	२२९	१०९	१२०
सन्यासी/दस्नामी	१४८	८१	६७
भोटे	२३९	१२६	११३
अन्य	१	१	०
पल्लो			
जम्मा	३,६७६	१,८४६	१,८३०
क्षेत्री	२,२९१	१,१३३	१,१५८
कामी	७४३	३७७	३६६
ठकुरी	३६२	१८३	१७९
सार्की	१६८	८९	७९
दमाई/ढोली	४३	२१	२२
ब्राम्हण/पहाडी	२२	१६	६
सन्यासी/दस्नामी	१८	१०	८
भोटे	२०	१२	८
अन्य	९	५	४
पल्लो			
जम्मा	३,९०६	२,०१७	१,८८९
क्षेत्री	१,२९३	६७६	६१७
ठकुरी	१,४३८	७२९	७०९
कामी	५४३	२७७	२६६

गा.वि.स.	जम्मा	पुरुष	महिला
सुदूरपश्चिम			
दमाई/ढोली	२६८	१४०	१२८
ब्राम्हण/पहाडी	२०४	११०	९४
तामाङ्ग	६०	२५	३५
नेवार	१३	९	४
अन्य	४८	३२	१६
दलित अन्य	११	८	३
तराई अन्य	२८	११	१७
सुदूरपश्चिम			
जम्मा	२,८७१	१,४४६	१,४२५
क्षेत्री	१,५७२	७९२	७८०
ठकुरी	३४२	१७१	१७१
ब्राम्हण/पहाडी	१४६	६८	७८
सन्यासी/दस्नामी	६७	३४	३३
बादी	२७	१३	१४
अन्य	२८	१२	१६
दलित अन्य	६८९	३५६	३३३
सुदूरपश्चिम			
जम्मा	४५४	४३६	१८
क्षेत्री	२२८	२१७	११
ब्राम्हण/पहाडी	४९	४७	२
मगर	४४	४२	२
थारु	३२	३२	०
तामाङ्ग	१४	१४	०
कामी	१२	१२	०
ठकुरी	२८	२७	१
अन्य	४७	४५	२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

मातृभाषा

सुदूरपश्चिम	सुदूरपश्चिम	सुदूरपश्चिम	सुदूरपश्चिम
सुदूरपश्चिम			
सबै	१,४०६	६७२	७३४
नेपाली	१,४०६	६७२	७३४

स.सं.क्र.	वर्ग	कुल	पुंस	महिला
सकल				
सबै	२,३९८	१,२०७	१,१९१	
नेपाली	२,३९३	१,२०३	१,१९०	
ऋन्य	५	४	१	
सकल				
सबै	३८५	१७९	२०६	
शेर्पा	३५७	१६९	१८८	
नेपाली	२८	१०	१८	
सकल				
सबै	२,५९८	१,३०६	१,२९२	
नेपाली	२,५९८	१,३०६	१,२९२	
सकल				
सबै	२,०६७	१,०३८	१,०२९	
नेपाली	२,०६७	१,०३८	१,०२९	
सकल				
सबै	२,८४१	१,३९४	१,४४७	
नेपाली	२,८३७	१,३९१	१,४४६	
अन्य	४	३	१	
सकल				
सबै	३,६५४	१,८३४	१,८२०	
नेपाली	३,६४५	१,८२९	१,८१६	
अन्य	९	५	४	
सकल				
सबै	५७९	२५९	३२०	
तामाङ्ग	५४८	२३८	३१०	
शेर्पा	२१	११	१०	
अन्य	१०	१०	०	
सकल				
सबै	१,८१२	८९१	९२१	
नेपाली	१,८११	८९०	९२१	
अन्य	१	१	०	

सं.सं.क्र.	वर्ग	कुल	पुष्प	शुद्ध
सबै				
सबै	२,४३९	१,२१६	१,२२३	
नेपाली	१,२४६	६५६	५९०	
तामाङ्ग	१,१८३	५५५	६२८	
अन्य	१०	५	५	
सबै				
सबै	८९८	४४०	४५८	
नेपाली	२८	१४	१४	
तामाङ्ग	८६४	४२३	४४१	
अन्य	६	३	३	
सबै				
सबै	५,०७९	२,५११	२,५६८	
नेपाली	५,०७८	२,५१०	२,५६८	
अन्य	१	१	०	
सबै				
सबै	१,३७१	६९१	६८०	
नेपाली	१,३६४	६८५	६७९	
अन्य	७	६	१	
सबै				
सबै	३,८४७	१,९७०	१,८७७	
नेपाली	३,८४४	१,९६७	१,८७७	
अन्य	३	३	०	
सबै				
सबै	१,०९५	५०४	५९१	
तामाङ्ग	१,०४४	४७६	५६८	
नेपाली	३९	२३	१६	
अन्य	१२	५	७	
सबै				
सबै	१,३९९	७२२	६७७	
नेपाली	१,३९७	७२०	६७७	
अन्य	२	२	०	

सं.सं.क्र.	वर्ग	कुल	पुष्प	शुष्क
सबै		१,५५७	७८३	७७४
नेपाली		१,५५७	७८३	७७४
सबै		४,४३९	२,२५३	२,१८६
नेपाली		४,४३६	२२५०	२,१८६
अन्य		३	३	०
सबै		३,८९९	१,९९६	१,९०३
नेपाली		३,८९८	१,९९६	१,९०२
अन्य		१	०	१
सबै		१,७८५	९०८	८७७
नेपाली		१,७७९	९०५	८७४
अन्य		६	३	३
सबै		२,३०७	१,१९४	१,११३
नेपाली		२,३०३	१,१९२	१,१११
अन्य		४	२	२
सबै		३,६७६	१,८४६	१,८३०
नेपाली		३,६७४	१,८४४	१,८३०
अन्य		२	२	०
सबै		३,९०६	२,०१७	१,८८९
नेपाली		३,८२९	१,९७८	१,८५१
तामाङ्ग		२०	९	११
शेर्पा		३३	१३	२०
अन्य		२४	१७	७
सबै		२,८७१	१,४४६	१,४२५
नेपाली		२,८६९	१,४४५	१,४२४

वर्ग	पुरुष	महिला	कुल
अन्य			१
सबै	४५४	४३६	९८
नेपाली	३९५	३७८	७७
थारु	१९	१९	०
तामाङ्ग	११	११	०
मगर	१५	१४	१
अन्य	१४	१४	०

धर्म सम्बन्धी वितरण

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार देशभित्र विभिन्न १० वटा धर्म मान्ने व्यक्तिहरु रहेको देखाएको छ र मुगु जिल्लामा जम्मा ६ वटा धर्म मान्ने मात्र देखिएको छ ।

क्र.सं.	धर्म	पुरुष	महिला	कुल
१.	हिन्दु	२७,१९८	८६.४४	५०,६६४
२.	बौद्ध	४,२५८	१३.५३	४,४६८
३.	क्रियशिक्षण	३		११३
४.	इस्लाम	२		६
५.	प्रकृति	०		३
६.	किराँत	०		१
७.	अन्य			३१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन २०६८

अपाङ्ग सम्बन्धी वितरण

देशको कुल जनसंख्याको १.९४ प्रतिशत हिस्सामा कुनै एक वा बढि प्रकारको अपाङ्गता रहेको देखिएको छ । मुगु जिल्लाको कुल जनसंख्यामा करिब ९६.५ प्रतिशत अपाङ्गता नभएका छन र बाँकी करिब ३.५ प्रतिशत कुनै एक वा बढि प्रकारको अपाङ्गता रहेको देखिएको छ ।

अपाङ्गताको प्रकार	पुरुष		महिला	
	संख्या	शत	संख्या	शत
शारीरिक अपाङ्गता	३६८	२५३	६२१	३२.३९
दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता	१७४	१९८	३७२	१९.४१
सुनाईसम्बन्धी अपाङ्गता	२८४	२२०	५०४	२६.२९
श्रवणसम्बन्धी अपाङ्गता	२६	१९	४५	२.३५
स्वर/वोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता	१००	६०	१६०	८.३४
मानसिक अपाङ्गता	३५	२२	५७	२.९७

बौद्धिक अपाङ्गता	२२	१८	४०	२.०९
बहुअपाङ्गता	५७	६१	११८	६.१६
जम्मा	१०६६	८५१	१९१७	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

अपाङ्गता परिचयपत्र सम्बन्धी वितरण

आ.व. ०७०।७१ मा जम्मा मुगु जिल्लामा १५९ जनालाई वर्ग अनुरसारको परिचयपत्र वितरण गरिएको थियो ।

वितरण गरिएको संख्या	वितरण गरिएको संख्या		
	जम्मा	पुरुष	महिला
क	१४	६	८
ख	६०	२४	३६
ग	५२	२६	२६
घ	३३	१३	२०
जम्मा	१५९	६९	९०

स्रोत : महिला तथा बालालिका कार्यालय ,मुगु

१० वा सो भन्दा माथी उमेरका जनसंख्याको बैवाहिक स्थिति

वैवाहिक स्थिति	कुल	पुरुष	महिला	कुल	पुरुष	महिला
विवाह नभएका	६,८७५	३४,९२	५,६६६	२९.४९	१२,५४१	३२.३१
एक विवाह	१०,६३८	५४.०३	११,२०२	५८.५८	२१,८४०	५६.२७
बहुविवाह	४२३	२.१५	११७	०.६१	५४०	१.३९
पुनर्विवाह	१,२०७	६.१३	१,०७५	५.६२	२,२८२	५.८८
विधुर/विधवा	५०६	२.५७	१,०१३	५.३	१,५१९	३.९१
पारपाचुके	२६	०.१३	२२	०.१२	४८	०.१२
छुट्टिएको	१३	०.०७	२९	०.१५	४२	०.११
जम्मा जनसंख्या	१९,६८८	१००	१९,१२४	१००	३८,८१२	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

जन्मस्थानको आधारमा जनसंख्या

जन्मस्थान	कुल	पुरुष	महिला	कुल	पुरुष	महिला
जन्मस्थान	५४,३११	९९.०७	२७,३३०	९९.०७	२६,९८१	९९.०४
उप जिल्ला	५३,११७	९६.८९	२६,९९७	९७.८६	२६,१२०	९५.८८
जन्मस्थान	१,१९४	२.१८	३३३	१.२१	८६१	३.१६
जिल्ला	२२	०.०४	११	०.०४	११	०.०४
जन्मस्थान	४९९	०.९१	२४८	०.९०	२५१	०.९३
जन्मस्थान	५४,८२३	१००	२७,५८९	१००	२७,२४३	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

स्वदेशमा जन्मेको व्यक्ति हाल बसेको जिल्लामा बसाइ सरी आउनुको मुख्य कारण अनुसार जनसंख्या

मुख्य कारण	कुल	मकवानपुर	सुनसरी	मकवानपुर	सिन्धुपाल्चोक	सुनसरी	कुल	मकवानपुर	सुनसरी	कुल
कुल	११	८६	२१५	२६	६४६	२९	०	८	१७३	१,१९४
मकवानपुर	०.९३	७.२१	१८.०१	२.१८	५४.११	२.४३	०	०.६७	१४.४९	१००
सुनसरी	३	५१	१८६	१२	२१	१३	०	४	४३	३३३
मकवानपुर	०.९०	१५.३२	५५.८६	३.६१	६.३१	३.९१	०	१.२१	१२.९२	१००
सुनसरी	८	३५	२९	१४	६२५	१६	०	४	१३०	८६१
मकवानपुर	०.९३	४.०७	३.३७	१.६३	७२.५९	१.८६	०	०.४७	१५.१०	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

उमेर अनुसार पहिलो पटक विवाह भएको जनसंख्या

उमेर समूह	कुल	मकवानपुर	सुनसरी	मकवानपुर	सुनसरी	कुल	मकवानपुर
कुल पहिलो पटक	६	०.०५	३०	०.२२	३६	०.१४	
१०-१४ वर्ष	२३९	१.८७	१,०७८	८.०१	१,३१७	५.०१	
१५-१९ वर्ष	५,०६९	३९.५६	८,५५६	६३.५८	१३,६२५	५१.८६	
२०-२४ वर्ष	५,४७७	४२.७५	३,१७७	२३.६१	८,६५४	३२.९४	
२५-२९ वर्ष	१,५४९	१२.०९	४७६	३.५४	२,०२५	७.७१	
३०-३४ वर्ष	३३१	२.६५	९८	०.७३	४२९	१.६३	
३५-३९ वर्ष	१०३	०.८०	२४	०.१८	१२७	०.४८	
४०-४४ वर्ष	२५	०.२०	१०	०.०७	३५	०.१३	
४५-४९ वर्ष	६	०.०५	४	०.०३	१०	०.०४	
५० वर्ष भन्दा बढी	८	०.०६	५	०.०४	१३	०.०५	
कुल जम्मा	१२८१३	१००	१३,४५८	१००	२६,२७१	१००	

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

१५-४९ वर्षका बच्चा जन्माएका आधारमा विवाहित महिला

विवरण	कुल	विवरण अनुसार उमेर						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
कुल विवाहित	१,४९७	६६४	४५१	१४३	९२	५१	४६	५०
१ वर्षका बच्चा	१,२३०	२१३	६६७	२०२	६८	३०	२८	२२
२ वर्षका बच्चा	१,५०४	५१	५७३	४९२	१९१	१०४	५२	४१
३ वर्षका बच्चा	१,५०९	६	२१८	४८४	३४५	२१२	१४०	१०४
४ वर्षका बच्चा	१,२९३	०	५७	२९६	३५६	२८१	१७९	१२४
५ वर्षका बच्चा	१,०४४	०	१३	१२३	२५२	२८५	२२६	१४५
६ वर्षका बच्चा	६४२	०	४	४२	११२	१९१	१६७	१२६
७ वर्षका बच्चा	३९१	०	२	६	५६	१०९	१२७	९१
८ वर्षका बच्चा	१७०	०	०	५	१६	३८	६१	५०

उभौ पक्ष पक्षी	२१३	०	०	०	१२	४२	६७	९२
सकृदौ	३९६	०	१५०	७५	४९	५२	४१	२९
सकृदौ विवाहित पक्षी	९,८८९	९३४	२,१३५	१,८६८	१,५४९	१,३९५	१,१३४	८७४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

१५-४८ वर्षका विवाहित महिलाले गणनाको दिनसम्म जन्माएका बालबच्चा

वर्षको उमेर समूह	विवाहित पक्षी	जन्मसम्म पक्षी					
		सकृदौ	पुनः	पुनः	पुनः	पुनः	पुनः
१५ - १९	९३४	३३३	१.१४	१७६	१.१७	१५७	१.१२
२० - २४	२,१३५	२,७९८	९.५९	१,४३९	९.५३	१,३५९	९.६५
२५ - २९	१,८६८	४,७७१	१६.३५	२,४७१	१६.७३	२,३००	१६.३३
३० - ३४	१,५४९	५,४७३	१८.७६	२,७८१	१८.४२	२,६९२	१९.१२
३५ - ३९	१,३९५	६,०३८	२०.६९	३,१३८	२०.७८	२,९००	२०.५९
४० - ४४	१,१३४	५,४४३	१८.६५	२,८१९	१८.६७	२,६२४	१८.६४
४५ - ४९	८७४	४,३३०	१४.८४	२,२७८	१५.०९	२,०५२	१४.५७
जम्मा	९,८८९	२९,१८६	१००.००	१५,१०२	१००.००	१४,०८४	१००.००

१५-४८ वर्षका विगत १२ महिनामा बच्चा जन्माए अनुसार विवाहित महिला

वर्षको उमेर समूह	विवाहित पक्षी	सकृदौ	१ पक्षी	२ पक्षी	३ वा उभौ पक्षी	सकृदौ
१५ - १९	९३४	८१७	११७	०	०	०
२० - २४	२,१३५	१,४०६	४२८	२	०	२९९
२५ - २९	१,८६८	१,३११	३१८	६	०	२३३
३० - ३४	१,५४९	१,१८७	२०७	१	०	१५४
३५ - ३९	१,३९५	१,११२	१३०	३	०	१५०
४० - ४४	१,१३४	९२५	७८	०	०	१३१
४५ - ४९	८७४	७४२	३०	०	०	१०२
जम्मा	९,८८९	७,५००	१,३०८	१२	०	१,०६९

१५-४८ वर्षका विवाहित महिलाले वितेको १२ महिनामा जन्माएका जीवित बालबच्चा

वर्षको उमेर समूह	विवाहित पक्षी	वितेको १२ महिना (सकृदौ विवाहित) वा पक्षी			
		सकृदौ	पुनः	पुनः	पुनः
१५ - १९	९३४	११७	५२	४९	१६
२० - २४	२,१३५	४३२	१८३	१९०	५९
२५ - २९	१,८६८	३३०	१५७	१३४	३९
३० - ३४	१,५४९	२०९	१०५	८५	१९
३५ - ३९	१,३९५	१३६	६३	५६	१७
४० - ४४	१,१३४	७८	३८	२९	११
४५ - ४९	८७४	३०	१२	१४	४
जम्मा	९,८८९	१,३३२	६१०	५५७	१६५

१० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका व्यक्तिले विगत १२ महिनामा गरेको क्रियाकलाप आर्थिक तथा गैर आर्थिक

क्रियाकलाप	व्यक्त	श्रीलक्ष्मी	कुल	श्रीलक्ष्मी	श्रीलक्ष्मी	श्रीलक्ष्मी
कृषि/आफ्नै खेतिपाती	२३,५२६	६०.८९	१०,६८७	५५.४९	१२,८३९	६७.१९
तलव/ज्याला	३,९५६	१०.३१	३,१८८	१६.५६	७६८	४.०२
आफ्नै गैरकृषि व्यावसाय	६,३९९	१६.६८	३,९५७	२०.५५	२,४४२	१२.७८
विस्तारित आर्थिक काम	७,०९८	१८.५०	३,९९०	२०.७२	३,१०८	१६.२७
कामको खोजी	२,३०३	६.०१	१,९१७	९.९६	३८५	२.०२
घरधन्दा	२२,००४	५७.३५	८,२९५	४३.०७	१३,७०९	७१.७५
अध्ययन	११,६०२	३०.५४	६,६८७	३४.७३	४,९१५	२५.७२
कुनै काम नगरेको	४,४१५	११.५१	२,३०८	११.९९	२,१०७	११.०३
उल्लेख नभएको	३६५	०.९६	१६९	०.८८	१९६	१.०३
कुल	३८,३६८	१००	१९,२५९	१००	१९,१०९	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

अक्सर आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको प्रमुख कारण अनुसार जनसंख्या १० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका

सक्रिय रहने कारण	१० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका जनसंख्या					
	व्यक्त	श्रीलक्ष्मी	कुल	श्रीलक्ष्मी	श्रीलक्ष्मी	श्रीलक्ष्मी
अध्ययन	११,१११	७९.८१	६,४१६	८५.४६	४,६९५	७३.१९
घरधन्दा	७७५	५.५७	१८२	२.४३	५९३	९.२५
वृद्धावस्था	१,४९०	१०.७१	६१७	८.२२	८७३	१३.६१
पेन्सन/आयस्ता	५३	०.३८	३३	०.४४	२०	०.३२
अपाङ्गता	१६८	१.२१	९७	१.३०	७१	१.११
जीर्ण रोगी	८३	०.६०	३७	०.५०	४६	०.७२
अन्य	६२	०.४५	४०	०.५४	२२	०.३५
उल्लेख नभएको	१८१	१.३०	८६	१.१५	९५	१.४८
सबै कारण	१३,९२३	१००	७५०८	१००	६४१५	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

आर्थिक रूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसंख्या

लिंग	१० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका जनसंख्या	सक्रिय जनसंख्या				असक्रिय जनसंख्या		कुल जनसंख्या			
		पुरुष		महिला		कुल		कुल			
		कुल	श्रीलक्ष्मी	कुल	श्रीलक्ष्मी	कुल	श्रीलक्ष्मी	कुल	श्रीलक्ष्मी		
मुगु	७६,८४७	२२,८३१	२४,३६०	१८१	१६	१,७५२	१,४४३	१३,२२३	१२,४९५	२७५	२७०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

मुख्य पेशाअनुसार जनसंख्या १० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका

मुख्य पेशा	२०६८	२०६८	२०६८	२०६८	२०६८	२०६८
सशस्त्र सैनिक	१५	०.०७	९	०.०८	६	०.०५
व्यवस्थापक	२४५	१.०२	१४२	१.२३	१०३	०.८३
पेशाविद्	६२३	२.५९	४९८	४.३२	१२५	१.००
प्राविधिक र सहायक पेशाविद्	३२९	१.३७	२८०	२.४३	४९	०.४०
कार्यालय सहायक	२५३	१.०६	२३३	२.०२	२०	०.१६
सेवा र विक्री कामदार	८१९	३.४१	६०२	५.२२	२१७	१.७४
कृषि, वन र माछापालन सम्बन्धी कामदार	२०,६२३	८५.७७	८,७६२	७५.८६	११,८६१	९४.९३
औजार र सम्बन्धित सामानका विक्री कामदार	५८३	२.४३	५७१	४.९५	१२	०.१०
यन्त्र र मेशिन सञ्चालक तथा एसेम्ब्लर्स	३६	०.१५	३३	०.२९	३	०.०३
प्राथमिक पेशाकर्मी	३४४	१.४३	२८२	२.४५	६२	०.५०
उल्लेख नभएको	१७६	०.७४	१३९	१.२१	३७	०.३०
जम्मा	२४,०४६	१००	११,५५१	१००	१२,४९५	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

क्षेत्र अनुसार अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या १० वर्ष वा सो भन्दा माथि

क्षेत्र	२०६८	२०६८	२०६८	२०६८	२०६८	२०६८
कृषि, वन र माछा	२०,६९०	८६.०४	८,८२१	७६.३७	११,८६९	९४.९९
खानी तथा उत्खनन	७	०.०३	५	०.०४	२	०.०२
औद्योगिक (प्रशोधन उद्योग) उत्पादन कार्य	२७७	१.१५	२५४	२.२०	२३	०.१८
विद्युत, ग्याँस, वाफ तथा वातानुकूलित आपूर्ति	८	०.०३	८	०.०७	०	०.००
पानीको आपूर्ति, ढल, फोहर व्यवस्थापन तथा उपचार सम्बन्धी क्रियाकलाप	६	०.०२	६	०.०५	१२	०.००
निर्माण	३४३	१.४३	३३१	२.८७	१९९	०.१०
थोक तथा खुद्रा व्यापार, मोटर गाडी र मोटर साइकलको मर्मत	७८	२.९९	५९९	४.४९	१	१.५९
यातायात र गोदाम	१५१	०.६३	१५०	१.३०	९४	०.०१
बस्न र खानाको सेवा सम्बन्धी क्रियाकलाप	१९५	०.८१	१०१	०.८७	९४	०.७५
सूचना तथा संचार	१४	०.०६	१३	०.११	१	०.०१
आर्थिक तथा बीमा व्यवसाय	२९	०.१२	२६	०.२३	३	०.०२
रियल इस्टेट तथा रेण्टल सर्भिस	२	०.०१	२	०.०२	०	०.००
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	८	०.०३	५	०.०४	३	०.०२
प्रशासनिक तथा सामाजिक सुरक्षा	३२	०.१३	३२	०.२८	०	०.००
सार्वजनिक प्रशासन, रक्षा र अनिवार्य सामाजिक सुरक्षा	२९६	१.२३	२८१	२.४३	१५	०.१२
शिक्षा	६७४	२.८०	५२८	४.५७	१४६	१.१७
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	१०८	०.४५	७९	०.६८	२९	०.२३
कला, मनविनोद तथा मनोरन्जन	५	०.०२	४	०.०३	१	०.०१
अन्य सेवा सम्बन्धी क्रियाकलापहरु	२२६	०.९४	१९५	१.६९	३१	०.२५
घरेलु कामदार सम्बन्धी क्रियाकलापहरु,	९०	०.३७	५९	०.५१	३१	०.२५
अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्था र सो अन्तर्गतका निकाय	०	०.००	०	०.००	०	०.००
उल्लेख नभएको	१६७	०.७०	१३२	१.१४	३५	०.२८
जम्मा	२४,०४६	१००	११,५५१	१००	१२,४९५	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

आर्थिक काम गर्दाको हैसियत १० वर्ष माथिको

व्यक्ति	पुरुष	महिला	कुल	पुरुष	महिला	कुल
अरुलाई काम लगाउने	२२३	०.९३	१३१	१.१४	९२	०.७४
अरुको काम गर्ने	२,२०५	९.१७	१,८७०	१६.१९	३३५	२.६९
निजि काम गर्ने	२०,७५७	८६.३३	९,१५३	७९.२४	११,६०४	९२.८७
काम सघाउने मात्र	७४	०.३१	३३	०.२९	४१	०.३३
उल्लेख नभएको	७८७	३.२८	३६४	३.१६	४२३	३.३९
जम्मा	२४,०४६	१००	११,५५१	१००	१२,४९५	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

बालबालिकाको आश्रित अवस्था (१६ वर्ष मुनिका)

व्यक्ति	पुरुष	महिला	कुल	पुरुष	महिला	कुल
आमाबुवा	२३,४९०	९४.५८	११,८६३	९४.६३	११,६२७	९४.५३
म्हामा	७२७	२.९३	३६८	२.९४	३५९	२.९१
बुवा	२०४	०.८२	१०४	०.८२	१००	०.८१
बुवा र सौतेनी आमा	४८	०.१९	२४	०.१९	२४	०.२०
आमा र सौतेनी बुवा	२१	०.०८	६	०.०५	१५	०.१२
अन्य नातेदार	४६	०.१९	२२	०.१८	२४	०.२०
काम लगाउने व्यक्ति	२	०.०१	२	०.०२	०	०
अन्य	२०१	०.८१	१०१	०.८१	१००	०.८१
नखुलेको	९६	०.३९	४६	०.३७	५०	०.४१
कुल जम्मा	२४,८३५	१००	१२,५३६	१००	१२,२९९	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

शिक्षा

कर्णाली अञ्चलका ५ जिल्लाहरूमा ५ वर्ष वा ५ वर्ष भन्दा बढी उमेर समूहमा यस जिल्लाको साक्षरता दर सबैभन्दा कम रहेको छ। हाल यस जिल्लामा रहेका आ.व. ०७१।७२ मा विद्यालय, शिक्षक/शिक्षिका, विद्यार्थीको संख्या र साक्षरता दरहरू यस प्रकार छन्।

साक्षरता

जम्मा " ५१.२५ %
पुरुष " ६५.१७ %
महिला " ३६.९३ %

विद्यालय वितरण

उच्च मा.वि. - १० वटा सामुदायिक, ० वटा संस्थागत (निजी)
मा.वि. - ११ वटा सामुदायिक, २ वटा संस्थागत (निजी)
नि.मा.वि. - २६ सामुदायिक, ० वटा संस्थागत (निजी)
प्रा.वि. - ९० वटा सामुदायिक, १२ वटा संस्थागत (निजी)
स्नातक तह - २ बहुमुखी क्याम्पस)

- स्नातकोत्तर तह - ० बहुमुखी क्याम्पस
 प्रविधिक शिक्षालय - ० एनेक्स
 शिक्षण अस्पताल - ०

शिक्षक/शिक्षिका विवरण

क्र.सं.	तह	राहत दरबन्दी	स्थायी दरबन्दी	
			पुरुष	महिला
१.	प्राथमिक	१८	२७८	५८
२.	निम्न माध्यमिक	१०	६१	३
३.	माध्यमिक	१०	४३	२

स्रोत : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, मुगु

विद्यार्थी विवरण

२०७१ चैत्र मसान्त सम्म कक्षा १ देखि १० सम्म सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थी मात्र राखिएको छ भने कक्षा ११ र १२ को मा सामुदायिक र संस्थागत दुबैको राखिएको छ ।

क्र.सं.	तह	राहत	पुरुष	महिला	कुल
१	१	२,२४०	१,९३६	४,१७६	
२	२	१,७०४	१,६५०	३,३५४	
३	३	१,३२७	१,३००	२,६२७	
४	४	१,१४१	८५०	१,९९१	
५	५	१,११२	१,०३७	२,१४९	
६	६	९८१	९८६	१,९६७	
७	७	१,०४१	९६०	२,००१	
८	८	१,००८	१,०९९	२,१०७	
९	९	१,००४	१,१९३	२,१९७	
१०	१०	६००	७६६	१,३६६	
११	११	१६४	१८३	३४७	
१२	१२	१७४	३८७	५६१	

स्रोत : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, मुगु (२०७१ चैत्र मसान्त सम्म)

५ वा सो भन्दा भन्दा बढी उमेरका जनसंख्याको शैक्षिक उपलब्धि उत्तिर्ण गरेको तह

वर्ग	पुरुष		महिला		कुल	
	संख्या	शतक	संख्या	शतक	संख्या	शतक
पूर्व प्राथमिक तह	४.१४	५५३	३.४४	४९१	५.३६	
प्राथमिक तह (१-५ कक्षा)	५०.०७	७,०७७	४४.०२	५,५५६	६०.६९	
निम्न माध्यमिक तह (६-८ कक्षा)	२०.७८	३,४६१	२१.५३	१,७८१	१९.४६	
माध्यमिक तह (९-१० कक्षा)	९.९३	१,९५२	१२.१४	५५३	६.०४	
एस.एल.सि. वा सो सरह	६.६७	१,४०४	८.७३	२८०	३.०६	
प्रमाणपत्र वा सो सरह	४.४०	९०७	५.६४	२०३	२.२२	
स्नातक वा सो सरह	१.०५	२४१	१.५०	२५	०.२७	

व्यक्तिगत	पुरुष		स्त्री		कुल	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
स्नातकोत्तर वा सो सरह	१	०.२४	५५	०.३४	६	०.०७
अन्य	१	०.३४	७२	०.४५	१४	०.१५
अनौपचारिक शिक्षा	१	१.४०	२०२	१.२६	१५१	१.६५
तह उल्लेख नभएको	१	०.९८	१५३	०.९५	९४	१.०३
जम्मा	१	१००	१६,०७७	१००	९,१५४	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

एस.एल.सि. भन्दा माथिल्लो तह उत्तिर्ण गरेका व्यक्तिहरूले अध्ययन गरेको विषय क्षेत्र

व्यक्तिगत	पुरुष		स्त्री		कुल	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
मानविकी र कला	१	३२.२२	३८२	३१.७५	८१	३४.६२
व्यापार र प्रशासन	१	३.५५	४४	३.६६	७	२.९९
शिक्षा	१	२९.३०	३६३	३०.१७	५८	२४.७९
विज्ञान	१	३.२०	४४	३.६६	२	०.८५
स्वास्थ्य	१	३.१३	२७	२.२४	१८	७.६९
इन्जिनियरि, उद्योग र निर्माण	१	०.४२	६	०.५०	०	०.००
कानून	१	०.४९	७	०.५८	०	०.००
सामाजिक र व्यवहारिक विज्ञान	१	१२.८०	१४३	११.८९	४१	१७.५२
गणित तथा तथ्याङ्क	१	१.६७	२४	२.००	०	०.००
कृषि, वन तथा माछापालन	१	०.४९	६	०.५०	१	०.४३
कम्प्युटर	१	०.०७	०	०.००	१	०.४३
पत्रकारिता र सूचना	१	०.००	०	०.००	०	०.००
अन्य	१	०.००	०	०.००	०	०.००
उल्लेख नभएको	१	१२.६७	१५७	१३.०५	२५	१०.६८
जम्मा	१	१००	१,२०३	१००	२३४	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

५ वा सो भन्दा भन्दा बढी उमेरका जनसंख्याको गा.वि.स. अनुसार साक्षरता दर

गा.वि.स.	पुरुष	स्त्री	कुल
भिई	४४.६१	६१.३४	२९.२३
धैनकोट	५१.८७	६८.१५	३५.१९
डोल्फु	२६.९०	३४.१५	२०.२२
गम्था	५४.७९	६९.५७	३९.८५
हयांग्लु	५२.५७	६८.३२	३७.०७
जिमा	५२.५९	६८.३५	३७.१६
कार्किवाडा	५२.७६	७१.१०	३४.३६

सं. क्र.	पंचायत	कुल	पुरुष	महिला
१.	भिई	४४.६१	६१.३४	२९.२३
२.	धैनकोट	५१.८७	६८.१५	३५.१९
३.	डोल्फु	२६.९०	३४.१५	२०.२२
४.	गम्था	५४.७९	६९.५७	३९.८५
५.	हयांग्लु	५२.५७	६८.३२	३७.०७
६.	जिमा	५२.५९	६८.३५	३७.१६
७.	कार्किवाडा	५२.७६	७१.१०	३४.३६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन

स्वास्थ्य

सं. क्र.	संस्था	संख्या	पुरुष	महिला
१.	अस्पताल	संख्या	१	
२.	शैया	संख्या	१५	
३.	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	संख्या	१	
४.	स्वास्थ्य चौकी	संख्या	२४	
५.	डाक्टर	संख्या	३	
६.	नर्स	संख्या	४७	
७.	हे.अ./अ.हे.व.	संख्या	६३	
८.	गाउँ घर क्लीनिक	संख्या	७९	
९.	खोप क्लीनिक	संख्या	८८	
१०.	बर्थिङ सेन्टर	संख्या	९	
११.	आखा उपचार केन्द्र	संख्या	१	
१२.	आयुर्वेदिक सेवा केन्द्र	संख्या	२	

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, मुग

जिल्लामा देखा परेका संक्रमित र मृत्यु सम्बन्धी वितरण

सं. क्र.	संक्रमित र मृत्यु	संख्या	पुरुष	महिला
१.	डायरिया			
२.	निमोनिया			
३.	दादुरा			
४.	क्षयरोगी			
५.	एच.आई.भि			

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, मुग

खानेपानी तथा सरसफाई स.डि.का. . मुगू

आ.व. ०७० ७१ को असाद मसान्त सम्मको मुगू जिल्लाको विभिन्न गा.वि.स.को सरसफाई वितरण

क्षेत्र नं.	क्र. सं.	गा.वि.स.	जम्मा घरधुरी	खानेपानीबाट लाभान्वित		व्यवस्थित चर्पी प्रयोग गर्ने		गा.वि.स.खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा मिति
				घरधुरी	प्रतिशत	घरधुरी	सरसफाई (चर्पी)%	
१	१							
	२							
	३							
२	४							
	५							
	६							
	७							
३	८							
	९							
	१०							
४	११							
	१२							
	१३							
	१४							
५	१५							
	१६							
	१७							
	१८							
६	१९							
	२०							
	२१							
७	२२							
	२३							
	२४							
जम्मा								

परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

क्र.सं.	जम्मा	पिउने पानीको स्रोत							
		धारा/पाइप	ट्युबवेल/हाते पम्प	ढाकिएको इनार/कुवा	खुला इनार/कुवा	मुल धारा	नदि/खोला	अन्य	अनुत्तरित
१	९,६००	७,२३१	०	१५	११३	१,६५२	४८२	१	१०६

सार्वजनिक शौचालयको संख्या : ३

न्याय र कानून सम्बन्धी वितरण

आ.व. ०६८।६९, ०६९।७० र ०७०।७१ मा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा दर्ता भएका मुद्दा सम्बन्धी वितरण

क्र.सं.	उल्लेखीय कस	०६८।६९	०६९।७०	०७०।७१
१.	कर्तव्य ज्यान	२	१	२
२.	ज्यान माने उद्योग	२	३	४
३.	सवारी ज्यान	०	०	१
४.	नकवजनी चोरी	०	१	०
५.	डाका, चोरी	०	०	०
६.	जबरजस्ती करणी	१	१	०
७.	जबरजस्ती उद्योग	०	०	२
८.	सार्वजनिक अपराध	३	५	१
९.	हातहतियार खर खजाना	०	०	१
१०.	छुवाछुत	०	०	०
११.	बहुविवाह	१	१	०
१२.	लागु औषध	०	०	१

स्रोत : जिल्ला प्रहरी कार्यालय, मुगू

आ.व. ०६८।६९, ०६९।७० र ०७०।७१ मा जिल्ला अदालतमा दर्ता, फर्क्योट र बाँकी भएका मुद्दा सम्बन्धी वितरण

क्र.सं.	उल्लेखीय कस	०६८।६९			०६९।७०			०७०।७१		
		कर्तव्य	सम्बन्धित	बाँकी	कर्तव्य	सम्बन्धित	बाँकी	कर्तव्य	सम्बन्धित	बाँकी
१.	कर्तव्य ज्यान	१	१	०	२	२	०	२	१	१
२.	ज्यान माने उद्योग	०	०	०	१०	४	६	८	७	१
३.	सवारी ज्यान	०	०	०	०	०	०	१	१	०
४.	नकवजनी चोरी	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.	जबरजस्ती चोरी	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.	जबरजस्ती करणी	०	०	०	२	१	१	१	१	०
७.	जबरजस्ती उद्योग	०	०	०	०	०	०	२	२	०
८.	बहुविवाह	१	१	०	२	१	१	१	१	०
९.	छुवाछुत	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०.	जुवा	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११.	लागु औषध	०	०	०	०	०	०	१	१	०
१२.	अन्य	१	१	०	३	२	१	३	२	१

स्रोत : जिल्ला अदालत, मुगू

सञ्चार सम्बन्धी

क्र.सं.	विवरण	संख्या	संख्या	संख्या
१.	वितरित टेलिफोन	संख्या	२२४	
२.	टेलिफोन पुगेको गा.वि.स.	मोबाइल	१	
३.	इन्टरनेट सेवा प्रदायक		९६	
४.	जिल्ला हुलाक कार्यालय	संख्या	१	
५.	हुलाक कार्यालय	संख्या		
६.	इलाका हुलाक कार्यालय	संख्या	७	

क्र.सं.	विवरण	संख्या	वर्ष	विवरण
७.	अक्तिरिक्त हुलाक कार्यालय	संख्या	१७	
८.	एफ.एम.	संख्या	३	

सहकारी कार्यालय

क्र.सं.	विवरण	संख्या (संघ व बँक सहकारी)
१.	बचत तथा ऋण सहकारी	
२.	बहुउद्देश्यीय सहकारी	
३.	कृषि सहकारी	
४.	उपभोक्ता सहकारी	
५.	जडीबुटी सहकारी	
६.	विद्युत सहकारी	
७.	सहकारी संघ	
८.	दुग्ध सहकारी	
९.	मौरीपालन सहकारी	
१०.	भेडा बाखा सहकारी	

स्रोत : जिल्ला सहकारी कार्यालय,

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू

मुगु जिल्लामा बैंक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरूको संख्या तथा कारोवारमा उल्लेखनिय रुपमा वृद्धि हुन सकेको छैन । जसमध्ये वाणिज्य बैंकहरू १ वटा, विकास बैंक १ वटा, लघुवित्त कारोवार गर्ने संस्था रहेको छ ।

क्र.सं.	बैंकको नाम	टेलिफोन
१.	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लि.	०८७-४६००२६
२.	कृषि विकास बैंक	

व्यक्तिगत घटना दर्ता

क्र.सं.	घटना	२०७०
१.	जन्म दर्ता संख्या महिला पुरुष जम्मा	१,८७५ १,७२४ ३,५९९
२.	मृत्यु दर्ता संख्या महिला पुरुष जम्मा	१२३ १४७ २७०
३.	विवाह दर्ता	३१२
४.	बसाईसराई दर्ता संख्या आएको सदस्य संख्या गएको सदस्य संख्या	१५ ४४
५.	सम्बन्ध विच्छेद	२

स्रोत : जिल्ला विकास समिति, मुगु

मुगु जिल्लामा पाइने जडिबुटीहरू

मुगु जिल्ला औषधीय वनस्पतिहरू, जडीबुटीहरू र शोधनीय वनस्पतिहरूले भरिपूर्ण भएको जिल्ला हो । जसमध्ये मुगु जिल्लामा पाइने औषधीय महत्व भएका जडीबुटीहरूको स्थानीय नाम, नेपाली नाम र वैज्ञानिक नाम यस प्रकार छन् ।

क्र.सं.	स्थानीय नाम	नेपाली नाम	वैज्ञानिक नाम
१.	यार्चागुम्बा / जीवनबुटी	यार्चागुम्बा / जीवनबुटी	<i>Ophiocordyceps sinensis</i>
२.	हात्तिजडा	पाँचऔले	<i>Dactylorhiza hatagirea</i>
३.	खोया च्याउ / पोटे च्याउ	गुच्ची च्याउ	<i>Morchella spp.</i>
४.	सतुवा	नक्कली सतुवा	<i>Trillidium govanianum</i>
५.	वन लसुन	वन लसुन	<i>Fritillaria cirrhosa</i>
६.	कटुको	कटुकी	<i>Neopicrorhiza scrophulariifolia</i>
७.	अतिस	अतिस	<i>Delphinium himalayai</i>
८.	भुल्ले	जटामसी	<i>Nardostachys grandiflora</i>
९.	वोभो	वोभो	<i>Acorus calamus</i>
१०.	गलकौडी	लघुपत्र	<i>Podophyllum hexandrum</i>
११.	बायोजडी	बायोजडी	<i>Tanacetum dolichophyllum</i>
१२.	समायो	सुगन्धवाल	<i>Valeriana jatamansii</i>
१३.	घोडेमच्चो	घोडेमच्चो	<i>Thymus linearis</i>
१४.	आक्क्या / पदमचाल	पदमचाल	<i>Rheum australe</i>
१५.	तितो	चिराइतो	<i>Swertia chirayita</i>
१६.	लौठो	लौठसल्ला	<i>Taxus baccata</i>
१७.	बिष	बिष	<i>Aconitum spicatum</i>
१८.	बज्रदन्ती	बज्रदन्ती	<i>Potentilla fulgens</i>
१९.	महाअमिलो	महाअमिलो	<i>Hydrangea heteromalla</i>
२०.	सीमपडीपात	पाषणभेद	<i>Bergenia ciliata</i>
२१.	अकरकाँडा	अकरकाँडा	<i>Anacyclus pyrethrum</i>
२२.	भ्याउ	भ्याउ	<i>Lichen spp.</i>
२३.	कुरिलो	कुरिलो	<i>Asparagus spp.</i>
२४.	महारङ्गी	महारङ्गी	<i>Arnebia benthamii</i>
२५.	जिम्बु	जिम्बु	<i>Allium humile</i>

स्रोत : जिल्ला वनस्पती कार्यालय, जुम्ला

वन जंगल सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	वर्ग (संरक्षण स्थिति)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	वर्ग (संरक्षण स्थिति)	वर्ग (संरक्षण स्थिति)		वर्ग (संरक्षण स्थिति)	वनको जम्मा संख्या
				महिला	पुरुष		
१	सामुदायिक वन	९९४४.१५	६५१४	१९२१५	१७४७३	३६६८०	८३
२	कबुलियत वन	४१५.७२	१९५३	१५१६	१६४५	३१६१	२९
३	निजी वन	०.८८	३	११	८	१९	२

क्र.सं.	वर्ग	प्रति एक	प्रकार	प्रति एक	प्रकार	प्रति एक	वनको जम्मा संख्या
३	निजी वन	०.८८	३	११	८	१९	२

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, मुगु

जिल्लाको आ. व. २०७०।७१ को मुख्य प्रजातीको राजस्व दररेट

क्र.सं.	वर्णना	प्रकार	दर	टिप्पणी
१	ओखर	क्यू. फिट	५००.००	
२	पपलर, फर, स्पुस,उत्तीस, अन्य सल्ला	क्यू. फिट	१००.००	
३	देवदार	क्यू. फिट	१५०.००	
४	माथि उल्लेख गरिएका बाहेक अन्य	क्यू. फिट	७५.००	
५	देवदारका ठुटा	प्रति ठुटा	४०.००	
६	बल्लाबल्ली अन्य प्रजाती	क्यू. फिट	२५.००	ए ग्रेड
		क्यू. फिट	१५.००	बी ग्रेड
७	दाउरा	चट्टा	४०००.००	व्यापारिक प्रयोजन (अन्य प्रजाती)
	दाउरा (विरुवा र लप्सटप्स समेत)	किलोग्राम	०.५०	
	दाउरा	चट्टा	१०००.००	दाहसंस्कार प्रयोजन (अन्य प्रजाती)
	दाउरा (विरुवा र लप्सटप्स समेत)	किलोग्राम	०.१५	
	दाउरा	चट्टा	२०००.००	घरायसी प्रयोजन (अन्य प्रजाती)
	दाउरा (विरुवा र लप्सटप्स समेत)	किलोग्राम	०.२५	
८	अतिस	किलोग्राम	१५.००	
९	कुट्की	किलोग्राम	१५.००	
१०	कुरीलो/सतावरी	किलोग्राम	५.००	
११	जटामसी	किलोग्राम	२०.००	
१२	निरमसी	किलोग्राम	५०.००	
१३	पदमचाल/अमलवेद	किलोग्राम	१५.००	
१४	पाखनवेद	किलोग्राम	५.००	
१५	वनलसुन	किलोग्राम	१०.००	
१६	विष, विषमा	किलोग्राम	१०.००	
१७	बोभो	किलोग्राम	५.००	
१८	भुतकेश	किलोग्राम	५.००	
१९	कालो मुसली	किलोग्राम	६.००	
२०	सेतो मुसली	किलोग्राम	५.००	
२१	लघुपत्र	किलोग्राम	५.००	
२२	सतुवा	किलोग्राम	१५.००	

क्र. सं.	फल	उत्पत्ति	प्रति किलोग्राम दर	कुल मूल्य
२३	सुगन्धवाल	किलोग्राम	१५.००	
२४	सेतकचीनि, कुकुरडाइनो	किलोग्राम	५.००	
२५	ओखरको काण्डको बोका	किलोग्राम	१००.००	
२६	ओखरको फलको बोका	किलोग्राम	५.००	
२७	धुपीको बोका	किलोग्राम	२५.००	
२८	भोजपत्रको बोका	किलोग्राम	२०.००	
२९	सल्लाको बोका	किलोग्राम	२.००	
३०	पदमचाल/अमलवेदको पात र डाँठ	किलोग्राम	५.००	
३१	ठिन्नेसल्लाको पात/डाँठ	किलोग्राम	२.००	
३२	डालेचुकको पात/डाँठ	किलोग्राम	१.००	
३३	तालिसपत्रको पात	किलोग्राम	५.००	
३४	धुपीको पात	किलोग्राम	२.००	
३५	लौठसल्लाको पात	किलोग्राम	२५.००	
३६	सिस्नुको पात/डाँठ	किलोग्राम	१.००	
३७	गुराँस/चिमालको फूल वा भुवा	किलोग्राम	२.००	
३८	सुनपाती	किलोग्राम	५.००	
३९	उत्तीसको बीउ	किलोग्राम	५०.००	
४०	ओखरको फल	किलोग्राम	५.००	
४१	गुच्चीच्याउ	किलोग्राम	३००.००	
४२	चिराइतो	किलोग्राम	१५.००	
४३	यासागुम्वा	किलोग्राम	१००००.००	
४४	साधारण च्याउ	किलोग्राम	५.००	
४५	काकरसिङ्गी	किलोग्राम	१०.००	
४६	सिलाजित	किलोग्राम	५०.००	
४७	निगालोको टुसा	गोटा	०.१०	

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, मुगु

क्र. सं.	विकास क्षेत्र	उपत्यका	विकास क्षेत्र	क्र. सं. वन विकास क्षेत्र
१	मिन डाँडा	रुगा ५,६,७	गम	१९.३६
२	आँटीखोला	रोवा ३	गम	७९.५
३	पारीवन	कार्कीवाडा १,३	गम	२६८.८
४	दशशैया पातल	श्रीनगर १,४	गम	३४.७२
५	भोटकोट	पिना ५	गम	१८३.३६
६	भालुखाडा	पिना ८, मुन्दु	गम	१२२.७६

	क.क.की.क.क.	जिल्ला	जिल्ला	क.क.की.क.क.क.क.क.क.
७	ठाडापाखा गयलदेव	पिना ६,७	गम	२४३
८	मलिका	रोवा १,२	गम	११५.५
९	थला बुराउँस्या खाडा	रुगा २	गम	२४
१०	रानीपातल	रोवा ४, भाकोट	गम	६.३३
११	निखुरी काला ढुंगा	रोवा ४ तल्लेख	गम	४८.२५
१२	ड्वाड.पातल	पिना १ घुइर	गम	२५.६५
१३	डाँडाखेत चुकेडी	रोवा ४	गम	६०.७५
१४	हरियाली विषेपानी	रोवा ९	गम	७१२.५
१५	चंखेली बुगा	रोवा ७,	गम	२०२२.३
१६	लिउडीपाखा	पिना ५, रोवा १,२	गम	७३
१७	चुकेडी वेलकाटी	रोवा, ६,८	गम	१०.८
१८	पारी ठिनीमेला	श्रीनगर १(४)	गम	७
१९	काडमार्वु	मुगु १,९	मुगु	४७.२५
२०	तारतोक्चे	मुगु १,९	मुगु	६०
२१	सेरोक ताफालाम्फुक	पुलु ४,५,६, सेरोक	मुगु	३८.७५
२२	लादेगाड	पुलु ७,८,९, दाउरा	मुगु	७५.४२
२३	किमुटाक्सा	पुलु	मुगु	३५.४२
२४	माथिचिमाथ न्याउरीपाखा बालुकुना	मांग्री १, चिमाथ	मुगु	६९.४४
२५	चुच्यान रातासल्ला	मांग्री २,३,पापु	मुगु	४८
२६	चुवातोप्का	मांग्री	मुगु	४१५
२७	थिड.सिड. ग्याल्बो	मांग्री ५,६,मांग्री	मुगु	४९.५
२८	कोटपनेरी पाखो	सेरी १	खत्याड	१६
२९	थलहाल्ला	सेरी २	खत्याड	१७.२५
३०	तोरखानधौल्यामेलो	सेरी ८,९	खत्याड	४३.२
३१	माभडाडा	सेरी ५,८,९	खत्याड	११.०८
३२	गडुल नुहाउने	श्रीकोट २	खत्याड	५२.३७

	क्र. सं. वी. सं.	ठिकाण	प्रकार	क्र. सं. वी. सं. वी. सं.
३३	अधारीगाट पौसल्ला	श्रीकोट १	खत्याड	१४२
३४	धौली सल्लेडी महिला	श्रीकोट २,३	खत्याड	३५.५२
३५	पानीमेला वडडीचौर	श्रीकोट ४,५	खत्याड	७६.९६
३६	ठुलागैरा लाटा कोईराला	श्रीकोट ८	खत्याड	२०.८४
३७	राजकोट महिला	श्रीकोट १,२,३	खत्याड	५९.२५
३८	धुरा	श्रीकोट ७,९	खत्याड	४६.२५
३९	बलहाल्ले चौतारी	श्रीकोट	खत्याड	४
४०	विसौनी गहताडी	कोटडाँडा १,४	खत्याड	६४.८
४१	स्याइलेख विउरीलेख	हयाडलु	खत्याड	१२५
४२	मोड डाँडा	सुकाठिक ७	खत्याड	२३.५४
४३	खन्नीकांध	गमथा १	खत्याड	५३.५७
४४	गैरापातल सैनचौर	गमथा ४,५,६,७	खत्याड	९२
४५	पोखरी	खमाले	खत्याड	२१७
४६	नौला मेला सियाल धारा	खमाले १	खत्याड	२७७.४४
४७	नेर भैसाखाल	फोतु ६,७,८,९	सोरु	१५९.६८
४८	पोखरी रजैवैना	जिमा ५ देखि ९	सोरु	१६८
४९	मलिका	जिमा ३,४	सोरु	७०.८१
५०	बुजेनी	नार्थपु	सोरु	२२.४
५१	चुम्लीपाटाधौल्या सिमखोला	भिई १,९	सोरु	१६०
५२	फाँच्या गैरापातल	कालै ५,६,७,८,९	सोरु	२१४.४
५३	जन प्रकाश	कालै १,२,४	सोरु	७७.०४
५४	खिडखिडे डाडा	रुगा १, तीर्पा	गम	४३
५५	चुलिकोट	रोवा ५	गम	१७७
५६	जुडडा बगौरा	जिमा १	सोरु	१०
५७	ठिपु डडिना	रोवा १,२ र पिना ५	गम	१९०
५८	रावतधारा खेले सल्ला	श्रीनगर ९	गम	३६६

	क.क.के.क.	क.क.	क.क.	क.क.के.क.के.क.
५९	गेरुनी ढांड	मांगी ४, छायाला	मुगु	३२.५
६०	थापलचौर डिमरखाडा	श्रीनगर ६,७	गम	४७.२५
६१	तामासैना रानीवाँभ	नार्थपु ५	सोरु	६२
६२	तानाचौर रोकाया मेला	सुकाठिक ८,९	खत्याड	५०
६३	दुदेमाटा बाउलीखोला	सेरी ७	खत्याड	६०
६४	पाड.सारडिन	पुलु ३,पूअ	मुगु	१९७
६५	सुनाथ	रोवा ८	गम	४०.४
६६	बेलुमाला बाँभविसाउनी	धैनाकोट १,३,४,५,६,९	सोरु	१५१.२
६७	खेति पोखरी	खमाले ५,६	खत्याड	१९०
६८	पाणमेली	खमाले २,३,४	खत्याड	३७
६९	मभ्रपातल	श्रीनगर ५,८	गम	४७.१८
७०	चंखेली	रुगा ६,७,८	गम	१८३.६
७१	कांग्री भीर	गम्था ४	खत्याड	२५.४
७२	मुग्र	कोटडाडा ६,७,८,९	खत्याड	
७३	चाकलीमेला डुंग्रा	गम्था ३,४	खत्याड	७१.५
७४	ओलिकोट	कोटडाडा १,२,३,४	खत्याड	४८.७५
७५	काउटेगौरा महादेवमाई	रोवा ६	गम	२७.२
७६	तुतुरेपानी	रोवा ८	गम	५५.०७
७७	रोवालेख	रोवा ५	गम	२५.५५
७८	रम्फाबैरनी	रुगा १, तीर्पा	गम	२३२.८३
७९	चुल्या	मांग्री १, चिमाथ	मुगु	१३२.०२
८०	खिडखिडे ढाड	रुगा १,	गम	२७३.८९
८१	मुलौडी थुमचौर	गम्था ८,९	खत्याड	
८२	मुगालीमप्टा	धैनाकोट ७,८	सोरु	२५.०६

जलाधार क्षेत्र

मुगू जिल्लाको मुख्य ३ जलाधार क्षेत्रहरु तिला, हिमा र जुवा नदि हुन र उपजलाधार क्षेत्रहरु जम्माजम्मी जुम्ला जिल्लामा ४० वटा रहेका छन् । जम्मा उपजलाधार क्षेत्रको क्षेत्रफल ५,३७,३५९.८० हे. रहेको छ ।

क्र.सं.	नाम	क्षेत्रफल	क्षेत्रफल	क्षेत्रफल
१				
२				
३				
४				
५				
६				
७				
८				
९				
१०				
११				
१२				
१३				
१४				
१५				
१६				
१७				
१८				
१९				
२०				
२१				
२२				
२३				
२४				
२५				
२६				
२७				
२८				
२९				
३०				
३१				
३२				
३३				
३४				
३५				
३६				
३७				
३८				
३९				
४०				

स्रोत : भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यालय, मुगू ।

निर्वाचन विवरण

प्रत्यक्ष तर्फ

जम्मा मतदाता संख्या	- २३,८२१	महिला - ११,५३२	पुरुष - १२,२८९
खसेको मत	- १८,३०८ (७६.६९ प्रतिशत)		
पुरुष	-		
महिला	-		
सदर मत	- १७,६८१ (९६.५८ प्रतिशत)		
बदर मत	- ६२७ (३.४२ प्रतिशत)		

सामानुपातिक तर्फ

जम्मा मतदाता संख्या	- २५,१९०
खसेको मत	- १९,४१६ (७७.०७ प्रतिशत)
पुरुष	- १०,२६८
महिला	- ९,१४८
सदर मत	- १९,०११ (९७.९२ प्रतिशत)
बदर मत	- ४०४ (२.०८ प्रतिशत)

क्र.सं.	पक्ष/संघ/संस्था	संख्या	संख्या		संख्या	संख्या	संख्या
			पुरुष	महिला			
१.	ने.क.पा. एमाले	१	मोहन बाँनिया		सूर्य	८,१४६	७,४४४
२.	नेपाली कांग्रेस				रुख	६,२५२	६१३१
३.	एकिकृत माओवादी				गोलाकारभिन्न हंसिया हथौडा	१,८४३	१८३५
४.	रा.प्र.पा.				हलो	४१३	४४९
५.	अखण्ड नेपाल	-				२२४	४९८
६.	ने.क.पा. माले	-			हंसिया र तारा	१९३	
७.	नेपाल परिवार दल	-				१२३	४०५
८.	राष्ट्रिय जनमोर्चा	-			गिलास	८६	
९.	सामाजवादी जनता पार्टी	-				८४	
१०.	म.ज.फो.लोकतान्त्रिक पार्टी	-				७५	

स्रोत : जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, मुगू

कृषि

मुगू जिल्लामा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय अर्न्तगत ४ वटा कृषि सेवा केन्द्र सेतीवाडा, सोरुकोट, पुलु र श्रीकोट रहेका छन् । जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले २४ वटै गा.वि.स. हेर्ने गर्दछ भने सेतीवाडा सेवा केन्द्रले ५ गा.वि.स., सोरुकोट सेवा केन्द्रले ७ गा.वि.स., पुलु सेवा केन्द्रले ५ गा.वि.स. र श्रीकोट सेवा केन्द्रले ७ गा.वि.स.मा सेवा दिएको छ ।

मू-उपयोग :

जिल्लाको कुल क्षेत्रफल	: हे. ३१०३१०
कुल कृषि योग्य भुमी	: हे. १९३४०
कुल खेती गरिएको जमिन	: हे. १८४२१
सिंचित (खेत)	: हे. १०४४
असिंचित (पाखो)	: हे. ८५०
मौसमी (खोलापाने)	: हे. ८४४

जिल्लाको मुख्य बाली चक्र

धान	- जौ	- धान
धान	- खाली	- कोदो
कोदो	- जौ	- धान
धान	- गहुँ	- चिनु
धान	- सिमी	-
जौ	- चिनु	-
जौ	- फापर	-
आलु	- जौ	-
आलु	- गहुँ	-
खाली	- मकै	-

कृषि पात्रो

क्र.सं.	बाली	पखाले समय	सिंचाले समय	संकेत
१.	धान	जेष्ठ/असाढ	असोज/कार्तिक	
२.	गहुँ	भाद्र/असोज/कार्तिक/मंसिर	जेष्ठ/अषाढ/श्रावण/भाद्र	
३.	मकै	चैत्र/अषाढ	भाद्र/असोज	
४.	कोदो	चैत्र/बैशाख	असोज	
५.	जौ	असोज/मंसिर/पौष	जेष्ठ/अषाढ	
६.	एवा	असोज/मंसिर	जेष्ठ/अषाढ	
७.	चिनो	जेष्ठ	असोज	
८.	कागुनो	बैशाख	असोज	
९.	काउली	चैत्र/जेष्ठ	जेष्ठ/असोज/कार्तिक	
१०.	आलु	फाल्गुन	जेष्ठ	हिउदे
११.	गोलभेडा	चैत्र	असाढ	
१२.	मुला	चैत्र	जेष्ठ	४० दिने
१३.	मुला	जेष्ठ	असोज	
१४.	आलु	चैत्र	भदौ	वर्षे
१५.	वन्दा	चैत्र/जेष्ठ/आषाढ	आषाढ/असोज/मंसिर	
१६.	सिमी	आषाढ/चैत्र	असोज/कार्तिक/भदौ	
१७.	फर्सी	चैत्र	जेष्ठ/आषाढ	जुकेनी फर्सी
१८.	फर्सी	चैत्र	श्रावण	स्थानिय फर्सी
१९.	तोरी	माघ	जेष्ठ	खेतमा
२०.	तोरी	आषाढ/श्रावण	असोज/कार्तिक	लेकमा (पाखोमा)

क्र.सं.	कृषि	कृषि समय	सिंचना समय	सिंचना
२१.	गाजर	चैत्र / आषाढ	अषाढ / कार्तिक	
२२.	प्याज	चैत्र / जेष्ठ	आषाढ / कार्तिक	
२३.	लसुन	फाल्गुन	आषाढ / श्रावण	
२४.	भटमास	चैत्र	असोज	
२५.	भन्टा	जेष्ठ	भदौ	
२६.	पिडालु	फाल्गुन	असोज / कार्तिक	
२७.	मटर कोसा	फाल्गुन	आषाढ	
२८.	चुच्चे करेला	चैत्र	श्रावण	

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय मुगु

तरकारी बालीको क्षेत्रफल तथा उत्पादन

क्र.सं.	कृषि समय	२०७१		२०७०	
		क्षेत्रफल (है.)	उत्पादन (है.)	क्षेत्रफल (है.)	उत्पादन (है.)
१	तरकारी बाली				
१.१	लसुन	३३	४२.९०	३३	३८.४
१.२	खुर्सानी	६२	७४.४०	६१	६७.१
२	तरकारी बाली				
२.१	काउली	७६	५६९	७५	५६२.५
२.२	बन्दा	४६	३६८	४५	३६०
२.३	गाजर	१४	१०६	१४	१०५
२.४	मुला	२८.५	२२८	२८	२२४
२.५	रायो	२७.५	२१०	२७	२०२.५
२.६	टमाटर	३३	२५०.८	३२	२७२
२.७	प्याज	२९	२५२.३	२८	२३८
२.८	धनिया	२१	२१	२०	१८
२.९	स्वीस्चार्ड	११.५	८५.१	११	८०.२
२.१०	फर्सी	२५	४००	२४	३७२
२.११	काका	२३	२६४.५	२३	२५३
२.१२	भण्टा	२०	२०८	१९	१९१.९

कृषिचलन को संख्या तथा क्षेत्रफल

सिंचना	कृषिचलन	
	क्षेत्रफल (है.)	संख्या
कृषिचलन (जग्गा भएका)	७,६३३	९,१७४
कृषिचलन (पशुपक्षी मात्र भएका)	-	-
कुल		
कृषिचलनको क्षेत्रफल (है.)		
खेत	१,२६७.७	९३२.२
पाखो	५,१८५.७	५,२८६.२
कुल		

स्रोत : राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८

उप-क्षेत्र/क्षेत्र	क्षेत्रफल						क्षेत्रफल/क्षेत्रफल				
	क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्रफल/क्षेत्रफल				
							क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्र	क्षेत्र
०.१ हे. भन्दा कम	६६	०.३	२.८	३.२	१०३	१.६	४४	२२			
०.१ हे. - ०.२ हे.	४७७	१४.६	५८.१	७२.८	१,५३५	३.२	७	३०१	१६२	७	
०.२ हे. - ०.५ हे.	३,०६३	२१९.४	८७४.७	१,०९४.१	१२,१६३	४.०	७	१,२७१	१,४५४	३३१	
०.५ हे. - १ हे.	३,८८६	४७९.९	२,२९१.९	२,७७१.९	२०,५०७	५.३	७	६५४	१,६१६	१,५७२	३७
१ हे. - २ हे.	१,५८७	२०४.७	१,८३८.६	२,०४३.२	११,०९१	७.०	७३	३६७	९०३	२४२	१,५८७
२ हे. - ३ हे.	८८	१३.२	१९६.१	२०९.३	८३७	९.५	४४	४४	८८	१३.२	१९६.१
३ हे. - ४ हे.	७	२४.२	२४.२	४४	६.०	७	७	२४.२	२४.२	४४	६.०
४ हे. - ५ हे.											
५ हे. - १० हे.											
१० हे. र सो भन्दा बढी											
कुल	१०,९३६	१,०३९.६	६,९४९.८	७,९६९.५	६९,९९९	३९.९	१०३	३,०९९	३,९९९	३,९९९	३९९

स्रोत : राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ बाकी

जग्गाको उपयोग अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल

क्षेत्र	२०५८		२०६८	
	क्षेत्रफल	क्षेत्रफल	क्षेत्रफल	क्षेत्रफल
क्षेत्र				
खेतियोग्य/जग्गा	१,०३९.६	१,०३९.६	१,०३९.६	१,०३९.६
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	५८.१	५८.१	५८.१	५८.१
अन्य खेतियोग्य जग्गा	९२३.४	९२३.४	९२३.४	९२३.४
स्थायी बाली लागेको जग्गा	७२.८	७२.८	७२.८	७२.८
स्थायी चौरचरण भएको जग्गा	१,०९४.१	१,०९४.१	१,०९४.१	१,०९४.१
क्षेत्र				
क्षेत्र				
काठे तथा जंगलले ढाकेको जग्गा	१,५३५	१,५३५	१,५३५	१,५३५
अन्य जग्गा	५३५	५३५	५३५	५३५
क्षेत्रफल/क्षेत्रफल				

स्रोत : राष्ट्रिय कृषिगणना २०५८ र २०६८

पशु

पशुपक्षीहरूको संख्यात्मक वितरण

क्र.सं.	पशुधरणी प्रजात	पशुधरणी प्रजात		पशुधरणी प्रजात		पशुधरणी प्रजात
		एकक	एकक	एकक	एकक	
१.	पशुधरणी					
१.१	गाईगोरु	६,६५४	७,९८४	३०,३७७	३५,१६७	१५.७७
१.२	चौरी	१६	४८५	१६	२,१५०	३४३.३
१.३	रागाभैसी	१,९२८	२,९३६	४,०८९	५,१००	७२.१२
१.४	खसीबाखा	१,३२१	३,२९३	१८,९८१	३९,८००	११०
१.५	भेडा	५२९	१,१७२	९,६२३	२१,९५२	१७७३.०४
१.६	बंगुर			९५	४५९	
२.	पशुधरणी					
२.१	कखुरा (स्थानिय)			१३६३४	२१,८५२	६०.२८
२.२	कखुरा (उन्नत)			८८६	७९३	-१०.५
२.३	हांस	३१		१५५	७१	१९५.८
२.४	परेवा		२२		८१	६७०.८

पशुधरणी पदार्थ उत्पादन वितरण

क्र.सं.	पशुधरणी	प्रजात	प्रजात	पशुधरणी	पशुधरणी	पशुधरणी
१			मे.ट.			
१.१	गाई		"	२२५	२५४	२६५
१.२	भैसी		"	४१३	४३५	४४१
			"	६६८	६८९	७०६
१			"			
२.१	भैसी/रांगो		"	१०	१२	१३
२.२	खसी/बोका		"	५२	५५	५८
२.३	भेडा/थुमा		"	४८	५०	५६
२.४	बंगुर		"			
२.५	कखुरा/हांस		"	४	५	७
			"	११४	१२२	१३४
१						
३.१	कखुरा	गोटा		११,२१२	१२,१३२	१२,३६४
३.२	हांस	गोटा				
				११,२१२	१२,१३२	१२,३६४
४	कखुरा (भेडा, बाखा, खरायो)	मे.ट.		६,३५२	७,६४१	७,८९९
५	कखुरा (भेडा/बाखा)	गोटा		५८३	६०३	६८५
६	कखुरा	मे.ट.		२	३	४
७	कखुरा/हांस	गोटा		४१५	५६४	६११
८	कखुरा	गोटा		८४	९२	९६

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, मुगू

पशुपक्षी तथा पशुजन्य पदार्थको निकासी तथा पैठारी

आ.व. ०७१।७२ को मसान्त सम्म जुम्ला जिल्लामा पशुपक्षी तथा पशुजन्य पदार्थको निकासी तथा पैठारी वितरण

क्र.सं.	पशुपक्षी/पशुजन्य पदार्थ	निकासी		पैठारी	
		वटा	संख्या	वटा	संख्या
१	गाई	वटा		वटा	२
२	भैसी	"		"	
३	वाख्रा	"	११५	"	८४
४	भेडा	"	२१०	"	१०५
५	घोडा	"		"	५
६	वंगरु	"		"	
७	कृखुरा	"		"	
८	खरायो	"		"	
९	मासु (भेडावाखाको)	के.जी.		के.जी.	
१०	मासु (कृखुराको)	मे.ट.		के.जी.	
११	दुध	के.जी		के.जी	
१२	ध्यू "	के.जी		के.जी	
१३	छाला	वटा		वटा	
१४	एन	के.जी		के.जी	
१५	लिउ	वटा	५	वटा	७
१६	फेरुवा	वटा	१२	वटा	१५
१७	राडी	वटा		वटा	१८
१८	फुल	वटा		वटा	

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, मुगू

पशुपालनसंग सम्बन्धीत विविध बिबरण

क्र.सं.	विवरण	वटा	संख्या
१	डेरी		आ.व. ०७१।७२ चैत्रको मसान्त सम्म
२	भेडा पालन उद्योग	१	"
३	मासु पसल	३	"
४	औषधी तथा दाना पसल	३	"
५	कृत्रिम गर्भाधान भएको संख्या	गाई	"
		भैसी	"
		जम्मा	"
६	पशुपालन कृषक समुह	पुरुष	९८
		महिला	१८४
		मिश्रित	७८
		जम्मा	३६०

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, मुगू

जिल्लामा सक्रिय रूपमा कार्यरत राजनैतिक दलहरूको वितरण

क्र.सं.	राजनीतिक दलको नाम	सदस्यको नाम	सदस्यको नाम
१.	नेपाली कांग्रेस	ऐन ब. शाही	
२.	ने.क.पा. एमाले	धर्म ब. शाही	
३.	एकिकृत माओवादी		
४.	नेपाल मजदुर किसान पार्टी		
५.	ने.क.पा. माले		
६.	रा.प्र.पा.		
७.	रा.प्र.पा. (नेपाल)		
८.	राष्ट्रिय जनमोर्चा		
९.	म.ज.फो.ने.(लोकतान्त्रिक)		
१०.	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी		
११.	ने.क.पा. -माओवादी		
१२.	खस समावेशी राष्ट्रिय पार्टी		

जल विद्युत आयोजनाहरू

यस जिल्लामा हाल सम्म सञ्चालित लघु जलविद्युतहरू तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ। यस बाहेक जिल्लाका विभिन्न नदीनालाबाट विद्युत उत्पादनका सम्भाव्यता अध्ययन भई निर्माणको तयारीमा रहेका छन् ।

जिल्लामा सञ्चालित लघु जलविद्युतहरू

क्र.सं.	सञ्चालित नाम	सञ्चालित नाम	सञ्चालित नाम	सञ्चालित नाम
१				
२				
३				
४				
५				
६				
७				
८				
९				
१०				
११				
१२				
१३				
१४				
१५				
१६				
१७				

स्रोत : जिल्ला विकास समिति, मुगू

ज्याला दररेट

क्र.स.	विवरण	इकाई	गत २ आ.व.को दररेट		स्वीकृत दररेट
			०७०/७१	०७१/७२	०७२/७३
१	डकमी (क) श्रेणी	जवान/दिन	६३०	६९५	७७०
२	डकमी (ख) श्रेणी	जवान/दिन	६३०	६९५	७६५
३	ज्यामी नाईके	जवान/दिन	४५०	४९५	५५०
४	ज्यामी साधारण	जवान/दिन	४४०	४८५	५३५
५	प्लम्बर	जवान/दिन	४५०	४९५	५५०
६	सूपरभाइजर खरिदार	जवान/दिन	६००	६६०	७२५
७	सूपरभाइजर मुखिया	जवान/दिन	५३०	५८०	६४०
८	इन्जिनियर	जवान/दिन	१३५०	१४८५	१६५०
९	सर्वेयर नासु, सब इन्जिनियर	जवान/दिन	८९०	९८०	१०८०
१०	सर्वेयर खरिदार	जवान/दिन	६००	६६०	७२५
११	सर्वे हेल्पर	जवान/दिन	४००	४४०	४८५
१२	असिष्टेण्ट सब इन्जिनियर	जवान/दिन	६००	६६०	७२५
१३	पेन्टर	जवान/दिन	६००	६६०	७२५
१४	मेकानिक्स	जवान/दिन	६००	६६०	७२५
१५	ब्लाष्टर सिथिर	जवान/दिन	६६५	७३०	८००
१६	ब्लाष्टर जूनियर	जवान/दिन	६००	६६०	७२५
१७	चित्रकार सिपालु	जवान/दिन	६००	६६०	७२५
१८	चौकिदार	जवान/दिन	४१०	४५०	४९५
१९	नर्सरी माली	जवान/दिन	४००	४४०	४८५
२०	बन हेराला	जवान/दिन	४००	४४०	४८५
२१	नर्सरी नाईके	जवान/दिन	४१०	४५०	४९५
२२	चैनमेन	जवान/दिन	४१०	४५०	४९५
२३	तारजलाली बुन्ने सिपालु	जवान/दिन	६६५	७३०	८००
२४	भरिया	जवान/दिन	५००	५५०	६५०
२५	डिलर	जवान/दिन	६१०	६७०	७४०
२६	डिलर जोखिमपूर्ण कार्यको लागि	जवान/दिन	६५०	७१५	८००
२७	भोलूंगे पुलकर्म	जवान/दिन	६५०	७१५	८००

स्रोत : जिल्ला प्राविधिक कार्यालय, मुगू

मुगू जिल्लाको गा.वि.स. अनुसार परिवार संख्या र जनसंख्या वितरण मिई गा.वि.स

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१८	१०४	३९	६५
२	३२	१८९	९०	९९
३	२१	११८	५५	६३
४	३३	२३३	१२०	११३
५	२१	१२६	६५	६१

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
६	१७	१२८	५८	७०
७	२४	१७५	८५	९०
८	२४	१५८	७०	८८
९	२७	१७५	९०	८५
जम्मा				

धैनाकोट गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	४४	२३२	१२२	११०
२	४६	२७३	१३३	१४०
३	३६	१८०	९०	९०
४	५५	३०४	१५८	१४६
५	६१	३४२	१७०	१७२
६	४४	२६४	१२३	१४१
७	४७	२५२	१३३	११९
८	३५	२०९	१०७	१०२
९	५९	३४२	१७१	१७१
जम्मा				

डोल्फु गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	७	३५	१६	१९
२	२०	९६	४५	५१
३	१७	६४	३०	३४
४	९	२६	११	१५
५	०	०	०	०
६	०	०	०	०
७	१३	५१	२७	२४
८	१३	५७	२५	३२
९	१२	५६	२५	३१
जम्मा				

गम्था गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	४६	२६८	१३३	१३५
२	५३	३२१	१५३	१६८

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
३	५३	२९६	१५४	१४२
४	४४	२८१	१३२	१४९
५	५१	२६७	१३२	१३५
६	४३	२६२	१२५	१३७
७	४०	२८९	१४०	१४९
८	६८	४१२	२३२	१८०
९	३५	२०२	१०५	९७
जम्मा				

हयाङ्गु गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	३६	२२९	१२२	१०७
२	६०	३५२	१७८	१७४
३	३४	२००	१०१	९९
४	२९	१७१	८८	८३
५	३६	१७२	७४	९८
६	२९	१८४	९२	९२
७	३०	१८५	९४	९१
८	२८	१५७	७६	८१
९	५६	४१७	२१३	२०४
जम्मा				

जिमा गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	९९	५३०	२८३	२४७
२	१०८	६४७	३२१	३२६
३	४२	२३६	११२	१२४
४	५४	३१५	१५५	१६०
५	३९	१८८	८७	१०१
६	४६	२५६	१२४	१३२
७	४४	२८०	१३७	१४३
८	२४	१५६	७४	८२
९	३९	२३३	१०१	१३२
जम्मा				

कार्कीवाडा गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	५७	३६३	१९४	१६९
२	८१	४६८	२३८	२३०
३	५६	३२३	१५०	१७३
४	८०	३९५	१९७	१९८
५	११९	५८०	२८२	२९८
६	८६	४६१	२३३	२२८
७	८५	४७२	२४२	२३०
८	६०	३५७	१७७	१८०
९	३८	२३५	१२१	११४
जम्मा				

किम्ही गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१९	११९	५८	६१
२	१८	९८	४९	४९
३	८	३८	१८	२०
४	१३	५६	२३	३३
५	११	६४	२९	३५
६	१०	४०	१५	२५
७	९	४०	१९	२१
८	१४	५८	२५	३३
९	१२	६६	२३	४३
जम्मा				

कोटडाडा गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१८	११३	५६	५७
२	३३	१६१	८२	७९
३	१८	९५	४७	४८
४	३६	१८७	९९	८८
५	४०	३८३	१४०	१४३
६	४७	२९१	१३३	१५८
७	३०	१८४	९०	९४
८	४१	२४७	११६	१३१
९	३८	२५१	१२८	१२३
जम्मा				

माडगी गा.ति.स

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	७३	३७७	१९५	१८२
२	३४	१९५	१०६	८९
३	३६	१९३	९९	९४
४	३७	१९१	१०६	८५
५	६७	३३३	१५२	१८१
६	६३	३७१	१९०	१८१
७	४६	२५३	११९	१३४
८	४१	२१७	१००	११७
९	५८	३०९	१४९	१६०
जम्मा				

मुगु गा.ति.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२१	९८	४६	५२
२	१९	१०२	५०	५२
३	११	४६	२१	२५
४	१५	७९	२९	५०
५	२३	१६५	८३	८२
६	१६	१०६	५२	५४
७	१९	११७	६७	५०
८	१५	९१	४९	४२
९	१४	९४	४३	५१
जम्मा				

नाथपुर्ण गा.ति.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२३	१५२	७१	८१
२	२६	१३९	७८	६१
३	३१	१५९	७६	८३
४	१७	९९	५३	४६
५	३४	१९५	९७	९८
६	३६	१८३	९६	८७
७	४१	२४६	१२८	११८
८	५०	३०४	१६३	१४१
९	२०	१२६	६१	६५
जम्मा				

फोटु गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	३१	१६७	८०	८७
२	२७	१६२	८०	८२
३	२३	१३०	५४	७६
४	२१	१२८	६५	६३
५	२४	१४२	७२	७०
६	२५	१६१	८४	७७
७	३०	१३६	७२	६४
८	३१	१७१	९६	७५
९	३३	१७४	८८	८६
जम्मा				

पिना गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	४९	२७६	१३८	१३८
२	७८	४१३	१९८	२१५
३	६४	३७६	१९०	१८६
४	१०७	५८१	२८४	२९७
५	९४	५०३	२६४	२३९
६	८१	४९१	२६५	२२६
७	४६	२६९	१४३	१२६
८	४७	२९०	१५२	१३८
९	१०६	६४८	३३६	३१२
जम्मा				

पुलु गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२३	१२३	५६	६७
२	२४	१००	५३	४७
३	३७	१९४	९१	१०३
४	२२	११५	४८	६७
५	२६	१२२	६०	६२
६	२९	१४७	६३	८४
७	१८	१०४	५२	५२
८	१७	८८	३३	५५
९	२०	१०२	४८	५४
जम्मा				

रासा गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२३	१६८	८५	८३
२	३२	१६८	८४	८४
३	२९	१६९	९०	७९
४	२८	१५०	८२	६८
५	२४	१४९	७६	७३
६	२०	१४१	६७	७४
७	२०	११७	६१	५६
८	३७	१९०	९८	९२
९	२९	१४७	७९	६८
जम्मा				

कालै गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२८	१७६	८६	९०
२	३०	१८२	९०	९२
३	२१	११८	६८	५०
४	१३	१०६	५४	५२
५	४२	२१६	१११	१०५
६	३५	१७६	८६	९०
७	३५	२०५	१००	१०५
८	२७	१८०	९७	८३
९	३४	१९८	९१	१०७
जम्मा				

रोवा गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	६३	३५०	१७३	१७७
२	५८	३२९	१७१	१५८
३	७४	४३९	२२३	२१६
४	१२०	७३३	३६९	३६४
५	८०	४५५	२३३	२२२
६	९६	५५३	२७७	२७६
७	९५	५४५	२८५	२६०
८	१२९	७६५	३७५	३९०
९	४५	२७०	१४७	१२३
जम्मा				

रुगा गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	५१	२८८	१४९	१३९
२	३८	२०९	१०५	१०४
३	९२	४९५	२५५	२४०
४	१२१	६४४	३२७	३१७
५	११४	६२४	३१६	३०८
६	८४	५०४	२५८	२४६
७	८९	४८७	२४४	२४३
८	८१	४२९	२१९	२१०
९	३९	२१९	१२३	९६
जम्मा				

खमाले गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२०	१३३	७२	६१
२	५२	३०९	१६४	१४५
३	३२	१७३	८४	८९
४	३९	२५२	१३४	११८
५	३२	२०२	१०१	१०१
६	३९	२३६	११३	१२३
७	२९	१६३	७८	८५
८	२४	१४८	८५	६३
९	२५	१६९	७७	९२
जम्मा				

सेरी गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१६	७४	३८	३६
२	४४	२६७	१३१	१३६
३	५०	२८२	१३९	१४३
४	५१	३३२	१८२	१५०
५	३२	१९२	१०१	९१
६	५९	३८०	१९२	१८८
७	३०	१६६	९१	७५
८	४४	२६६	१२९	१३७
९	५८	३४८	१९१	१५७
जम्मा				

श्रीकोट गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	७८	४६१	२३४	२२७
२	९३	४७१	२३७	२३४
३	८३	४९३	२३५	२५८
४	७७	४३६	२०९	२२७
५	४८	३१२	१४९	१६३
६	५९	३०५	१६१	१४४
७	७१	३८५	१९०	१९५
८	८२	४८७	२६७	२२०
९	५३	३२६	१६४	१६२
जम्मा				

श्रीनगर गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	६८	३९०	१९८	१९२
२	६३	३५०	१७७	१७३
३	४३	२१४	१०७	१०७
४	१०६	४७७	२३६	२४१
५	२६९	११३२	६२५	५०७
६	४४	२६०	१३१	१२९
७	४४	२६५	१३३	१३२
८	५५	२९४	१४०	१५४
९	८०	५२४	२७०	२५४
जम्मा				

सुकादिक गा.वि.स.

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	४४	३०२	१४८	१५४
२	५८	३७४	१८८	१८६
३	२६	१७२	९४	७८
४	४१	२८४	१४८	१३६
५	३८	२४७	११२	१३५
६	५८	३६३	१९३	१७०
७	५९	३५४	१७८	१७६
८	५८	४२०	२१६	२०४
९	४७	३५५	१६९	१८६
जम्मा				

संस्थागत

वडा	परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१९	४५४	४३६	१८
जम्मा				

मुगु जिल्ला स्थित सरकारी कार्यालय तथा संघसंस्थानहरूको सम्पर्क नम्बरहरू :

क्र.सं.	संस्थानको नाम	सम्पर्क नम्बर
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	०८७-४६०२००
२	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	०८७-४६००९९
३	जिल्ला वकिल कार्यालय	०८७-४६०११८
४	को.ले.नि.का.	०८७-४६००३५
५	जिल्ला हुलाक कार्यालय	०८७-४६००४५
६	जिल्ला कृषि विकास बैक	०८७-४६०१०७
७	जिल्ला अदालत	०८७-४६००३२
८	जिल्ला घरेलु तथा साना उ. कार्यालय	०८७-४६००८७
९	जिल्ला मालपोत कार्यालय	०८७-४६००८३
१०	जिल्ला महिला तथा बालबालिका विकास कार्यालय	०८७-४६००४९
११	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	०८७-४६००८६
१२	उद्योग वाणिज्य संघ	०८७-४६००२४
१३	जिल्ला नापी कार्यालय	०८७-४६००८२
१४	जिल्ला वन कार्यालय	०८७-४६००४८
१५	नेपाल दूरसंचार संस्थान	०८७-४६००२१ र ०८७-४६००२२
१६	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	०८७-४६०१००
१७	जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यालय	०८७-४६०१६१
१८	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय	०८७-४६०१९९
१९	नेपाल खाद्य संस्थान कार्यालय	०८७-४६००६५
२०	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	०८७-४६००२३
२१	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	०८७-४६००७६
२२	जिल्ला कारागार शाखा कार्यालय	०८७-४६०१०२
२३	जिल्ला खानेपानी कार्यालय	०८७-४६०१०६
२४	नेपाल विद्युत प्राधिकरण कार्यालय	०८७-४६०१३६
२५	नागरिक उड्ययन प्राधिकरण कार्यालय	०१९-४५०१००
२६	सु.से.मु. कार्यालय	०८७-४६०१२३
२७	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक शाखा कार्यालय	०८७-४६००२६
२८	जिल्ला आयुर्वेदिक कार्यालय	०८७-४६०१७६
२९	नमुना गा.वि.स. श्रीनगर	०८७-४६००५०
३०	रारा अस्पताल प्रा.लि.	०८७-४६००७२
३१	जिल्ला खेलकुद विकास कार्यालय	०८७-४६०१८५
३२	महाकालि नमुना उ.मा.वि.	०८७-४६००७५

क्र.सं.	संस्थाको नाम	द्वितीय नं.
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	०८७-४६०२००
२	रेडियो मुगु	०८७-४६०१४७
३	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय	०८७-४६००८५
४	रेडियो रारा	०१९-४६०१८७

जिल्लामा अबस्थित गैरसरकारी संस्थाहरू

मुगु जिल्लामा रहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरूको सम्पर्क नम्बर निम्न अनुसार रहेका छन् ।

क्र.सं.	संस्थाको नाम	द्वितीय नं.
१	INF	०८७-४६००३८
२	किडार्क नेपाल	०८७-४६००५३
३	MCDC	०८७-४६००५७
४	UMN	०८७-६९०३६१
५	RRDC	०८७-४६०१३२
६	RCDC	०८७-४६००९०
७	जन सामुदायिक सेवा केन्द्र	०८७-४६००७०
८	हेरेन्देक नेपाल	०८७-४६०१९०
९	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, जिल्ला शाखा	०८७-४६०००७
१०	सप्रोस नेपाल	०८७-४६०१६५
११		०८७-४६००७०
१२		०८७-४६०१९०
१३		०८७-४६०००७
१४		
१५		
१६		
१७		
१८		
१९		
२०		
२१		
२२		
२३		
२४		
२५		
२६		
२७		
२८		
२९		
३०		
३१		
३२		

क्र.सं	संस्थाको नाम	टेलिफोन नं.
३३		
३४		
३५		
३६		
३७		
३८		

स्रोत : ग्रैसरकारी महासंघ, मुगू

तथ्यांक सम्बन्धी

तथ्यांक ऐन, २०१५

लालमोहर सदर मिति २०१५/८/१०	नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित मिति २०१५/८/१०
संशोधन गर्ने ऐन	लालमोहर र प्रकाशन मिति
१. तथ्याङ्क (संशोधन) ऐन, २०१८	२०१८/९/१३
२. केही नेपाल कानून (संशोधन र पुनःव्यावस्थापन), ऐन, २०२०	२०२०/११/१६
३. संक्षिप्त कार्यविधि ऐन, २०२८	२०२८/१२/१६
४. तथ्याङ्क (दोषे संशोधन) ऐन, २०३०	२०३०/१२/११
५. न्याय प्रशासन सुधार ऐन, २०३१	२०३१/४/८
६. न्याय प्रशासन सुधार (चौथो संशोधन) ऐन, २०४३	२०४३/७/२४
७. न्याय प्रशासन ऐन, २०४८	२०४८/२/१६

तथ्याङ्क संकलन गर्ने सुविधा प्राप्त गर्नको निमित्त बनेको ऐन

जनतालाई अधिक मात्रामा ठोस हित हुने नीति निर्धारण गर्न, सरकारी विभागहरूका प्रशासकीय निपुणता बढाउन र मुलुकको आर्थिक गतिविधिको यथार्थ ज्ञान प्राप्त गर्न श्री ५ को सरकारलाई यथार्थ आधार चाहिएको र त्यस्तो आधार जुटाउन तथ्याङ्क संकलनसम्बन्धी सुविधाको व्यवस्था गर्न र तथ्याङ्क सङ्कलन, संग्रह, प्रकाशन र विश्लेषण गर्ने कामको निमित्त एक केन्द्रीय विभागको स्थापना गरी शान्ति र व्यवस्था एवं सर्वसाधारण जनताको सुविधा र आर्थिक हित कायम राख्न वाञ्छनीय भएकोले श्री ५ महाराजाधिराजवाट मन्त्रपरिषदको सल्लाह अनुसार यो ऐन बनाई जारिगरिबक्सको छ ।

१. संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ :

- (१) यस ऐनको नाम 'तथ्याङ्क ऐन, २०१५' रहेको छ ।
- (२) यो ऐन नेपाल भरमुलुकमा लागु हुनेछ ।
- (३) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा :- बिषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा -

- (क) 'अधिकार प्राप्त अधिकृत' भन्नाले यो ऐन अन्तर्गत सङ्कलन गर्नुपर्ने तथ्याङ्क र खबरको विवरण सङ्कलन गर्न सुचित आदेशद्वारा अधिकार दिइएको अधिकृत सम्भन्तु पर्छ ।
- (ख) 'महानिर्देशक' भन्नाले श्री ५ को सरकारवाट नियुक्त केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको महानिर्देशक सम्भन्तुपर्छ ।
- (ग) 'सुचित आदेश' भन्नाले नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित आदेश सम्भन्तुपर्छ ।

- (घ) 'विभागको अधिकृत' भन्नाले तोकिएकोजिम केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको अधिकृत भनी नियुक्त भएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) 'तोकीएको' वा 'तोकिए बमोजिमको' भन्नाले यो ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिमको सम्झनुपर्छ ।

३. विवरण दाखिला गराउने अधिकारी :-

श्री ५ को सरकारले सूचित आदेशद्वारा कुनैवर्गको व्यक्तिहरुको भोग चलन वा नियन्त्रणमा रहेको सोही आदेशमा तोकीएको कुरासम्बन्धी तोकीएको खबर, लागत र तथ्याङ्कको तोकिएको ढाँचाको विवरण तोकिएको समयमा महानिर्देशक छेउ दाखिला गर्न त्यस्तो व्यक्तिलाई आदेश गर्न सक्छ ।

४. तथ्यांक सङ्कलन गर्न निर्देश गर्ने अधिकार :-

- (१) श्री ५ को सरकारले सूचित आदेशद्वारा यस दफामा लेखिएबमोजिम कुनै कुराका सम्बन्धमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न निर्देश गर्न सक्छ ,
- (२) उप-दफा (१) अन्तर्गत निकालिएको आदेशद्वारा देहायबमोजिम गर्न सकिनेछ -
- (क) सङ्कलन गर्नु पर्ने खबरको लागत तोक्ने,
- (ख) त्यस्तो खबर सङ्कलन गर्ने कामको निमित्त अधिकार प्राप्त अधिकृतहरु नियुक्त वा मनोनीत गर्ने, तिनीहरुका काम, कर्तव्य र अधिकारहरु तोक्ने र त्यास्तो काम, कर्तव्य र अधिकारहरु प्रयोग तथा पालन गर्दा तिनीहरुले अपनाउनु पर्ने कार्यविधि तोक्ने, र
- (ग) त्यस्तो आदेशअन्तर्गत सङ्कलन गर्न पर्ने तथ्याङ्क सुविधापूर्वक सङ्कलन गर्नको निमित्त श्री ५ को सरकारको विचारमा आवश्यक देखीएका वा आकस्मिक अरु सबै कुराहरुको व्यवस्था ।

५. विवरण दाखिला गराउने महानिर्देशकको अधिकार :-

महानिर्देशकले आफै वा अरु कुनै अधिकृतद्वारा कुनै व्यक्ति छेउ लिखित सूचना पठाई तोकिएको कुरासम्बन्धी तोकिएको खबर, लगत र तोकिएको ढाँचाको विवरण तोकिएको समयमा आफू छेउ दाखिल गर्न त्यस्तो व्यक्तिलाई आदेश गर्न सक्छ ।

६. रेकर्ड जाँच्ने अधिकार :-

महानिर्देशक वा निजको अधिकार क्षेत्रभित्र रही काम गर्ने कुनै अधिकार प्राप्त अधिकृत वा निजद्वारा दफा ५ अन्तर्गत लिखित रुपमा अधिकार पाएको कुनै अधिकृतले दफा ३ वा दफा ४ अन्तर्गतको आदेश वा दफा ५ अन्तर्गतको सूचनामा तोकिएको कुनै कुराको सम्बन्धमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने प्रयोजनको निमित्त वा यस्तो आदेश वा सूचनाअन्तर्गत दाखिल भएको कुनै लगत, विवरण वा खबर साँचो हो होइन भन्ने जाँचको निमित्त देहायबमोजिम गर्न सक्छ :-

- (क) कुनै खबर वा विवरण दाखिल गर्नु पर्ने कर्तव्य भएको कुनै व्यक्तिको भोग चलन वा नियन्त्रणमा रहेको कुनै घर जग्गामा पूर्व सूचना दिई मनासिव माफिकको समयमा प्रवेश गर्ने,
- (ख) त्यस्तो व्यक्तिको भोग चलन वा नियन्त्रणमा रहेको कुनै लिखित वा चीज आफू छेउ पेश गर्ने आदेश दिन र त्यसको जाँच गर्न र,
- (ग) यो ऐन अन्तर्गत सङ्कलन गर्नु पर्ने तथ्याङ्कसम्बन्धी कुनै खबर कुनै व्यक्तिलाई थाहा छ भन्ने मनासिव माफिकको विश्वास भएमा निजसँग कुनै प्रश्न सोध्ने ।

७. विवरण माग्ने अधिकार :-

महानिर्देशकले नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाद्वारा सोही सूचनामा तोकीएको कुरासम्बन्धी तोकिए बमोजिमको खबर वा तथ्याङ्कको तोकिएको ढाँचाको विवरण तोकिएको समयमा आफू छेउ दाखिला गर्न कुनै वर्गको व्यक्तिलाई अनुरोध गर्न सक्छ ।

७ क.तथ्याङ्क संकलन गर्न केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको सर्वीकृत प्राप्त गर्नु पर्ने :-

- (१) कुनै सरकारी कार्यालय, सरकारी स्वामित्व भएको वा यस उद्देश्यको लागि सरकारी सहायता प्राप्त संस्था वा विदेशी व्यक्ति वा संस्थाले व्यवसायिक उद्देश्यले कुनै आर्थिक कुराको लगत, खवर वा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न चाहेमा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागबाट स्वीकृति प्राप्त गर्नु पर्छ ।
- (२) उप-दफा (१) बमोजिम तथ्याङ्क संकलन गर्नको निमित्त स्वीकृति प्राप्त गर्न चाहिने व्यक्ति वा संस्थाले सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नु परेको कारण, सो सङ्कलन गरिने इलाका, सङ्कलन गर्दा अपनाइने प्रणाली वा कार्यक्रमको सम्बन्धमा विस्तृत विवरण केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उप-दफा (१) बमोजिमको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न मनासिव देखिएमा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले स्वीकृति दिनेछ र त्यसरी स्वीकृति दिँदा सो विभागले तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रणाली र आवश्यक देखिएका अन्य शर्त समेत तोकिदिन सक्नेछ ।

७. तथ्यांकलाई प्रयोग वा प्रकाशित गर्नुअघि प्रमाणित गराउनु पर्ने :-

- (१) दफा ७ क. बमोजिम तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न स्विकृति प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा संस्थाले तथ्याङ्क सङ्कलन गरी त्यसलाई प्रयोगमा ल्याउन वा प्रकाशित गर्नुअघि केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागबाट प्रमाणीत गराउनुपर्छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम तथ्याङ्क प्रमाणीत गर्दा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले कुनै खर्च व्यहोनु पर्ने भए त्यस्तो खर्च समेत तथ्याङ्क प्रमाणीत गराउन चाहने व्यक्ति वा संस्थाले केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई बुझाउनु पर्नेछ ।
- (३) केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको स्वीकृति प्राप्त नगरी कुनै तथ्याङ्क विदेशी व्याक्ति, संस्था वा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थालाई उपलब्ध गराउनु हुँदैन ।

८. खबर वा विवरणको प्रकाशनमा प्रतिबन्ध :

- (१) दफा ३ वा दफा ४ वा दफा ५ वा दफा ६ वा दफा ७ अन्तर्गत दाखिल भएको वा प्राप्त गरिएको वा तयार भएको कुनै व्यक्तिगत वा कुनै परिवार वा फर्म वा कम्पनी सम्बन्धी विवरण वा खबर वा त्यसको कुनै अंश सो खबर वा विवरण दिने व्यक्तिको वा निजद्वारा अधिकार प्राप्त प्रतिनिधिको लिखित स्वीकृति विना महानिर्देशक वा विभागको अधिकृत वाहेक हरू कसैलाई प्रत्यक्ष रुपबाट देखाउन वा प्रकाशित गर्न हुँदैन ।
- (२) यो ऐन अन्तर्गत मुद्दा चलाउने प्रयोजनको निमित्त त्यस्तो विवरण अदालतमा पेश गर्नमा उप-दफा (१) ले बाधा पुऱ्याउने छैन ।

९. सजाय :-

- (१) दफा ३ वा दफा ४ वा दफा ५ अन्तर्गत कुनै खबर वा विवरण दिनु पर्ने कर्तव्य भएका कुनै व्यक्तिले देहायको कसूर गरेमा निजलाई त्यस्तो प्रत्येक कसूरको निमित्त **रु.२००१- दुईसयसम्म वा दुई महिनासम्म कैद वा दुवै** सजाय हुनेछ ।
- (क) जानी जानी त्यस्तो खबर वा विवरण तोकिएको म्यादभित्र नदिएमा वा दिन इन्कार गरेमा, वा
- (ख) जानी जानी कुनै भुट्टा खबर वा विवरण दिएमा वा दिलाएमा, तर यस उपदफा अन्तर्गत सजाय हुने कसूर कुनै कम्पनी वा संगठित संस्थाले गरेकोमा सो कसूर भएको कुरा आफूलाई थाहा थिएन वा सो कसूर रोक्न आफूले सक्भर उचित प्रयत्न गरेको थियो भन्ने कुरा प्रमाणित गर्न सकेमावाहेक सो कम्पनी वा संस्थाको प्रत्येक महानिर्देशक, मैनेजर, सेक्रेटरी वा अरु अधिकृत वा प्रतिनिधिलाई **रु. ३००१- तीनसयसम्म जरिवाना वा तीन महिनासम्म कैद वा दुवै** सजाय हुनेछ ।
- (२) कुनै व्यक्तिले महानिर्देशक वा निजद्वारा दफ ६ अन्तर्गत अधिकार प्राप्त कुनै अधिकृतलाई सो दफाको खण्ड क अन्तर्गत कुनै भर जग्गामा प्रवेश गर्ने अधिकारको प्रयोगमा बाधा पु-याएमा वा सो दफाको खण्ड ख अन्तर्गत पेश गर्न दिइएको कुनै लिखत वा चीज जानी जानी पेश गर्न इन्कार गरेमा वा सो दफाको खण्ड ग अन्तर्गत सोधिएको कुनै प्रश्नको उत्तर दिन इन्कार गरेमा वा जानीजानी भुट्टा उत्तर दिएमा निजलाई **रु. १००१- एकसयसम्म जरिवाना वा**

एक महिनासम्म कैद वा दुबै सजाय हुनेछ ।

२ क दफा ७ क बमोजिम स्वीकृती प्राप्त गरी तथ्यांक संकलन गर्नु पर्नेमा स्वीकृती प्राप्त नगरी वा स्वीकृती प्रदान गर्दा तोकिएको प्रणाली वा शर्त विपरीत हुने गरी तथ्यांक संकलन गरेमा वा दफा ७ ख बमोजिम कुनै तथ्यांकलाई प्रयोगमा ल्याउनु वा प्रकाशित गर्नुअघि प्रमाणित गराउनु पर्नेमा सो नगराई प्रयोगमा ल्याउने व्यक्ति वा संस्था र प्रकाशन गर्ने व्यक्तिलाई त्यस्तो प्रत्येक कसुर वापत पाँच हजार रुपैयासम्म जरिवाना हुनेछ । तर यस उपदफा अन्तर्गत सजाय हुने कसुर कुनै संगठित संस्थाबाट भएकोमा त्यस्तो कसुर आफ्नो जानकारी वेगर भएको हो भन्ने प्रमाणित गर्न सकेमा त्यस्तो कसुर वापतको सजाय सम्बन्धित संस्थाको महाप्रबन्धक वा प्रबन्धक वा प्रमुखलाई हुनेछ ।

(३) महाप्रबन्धक वा विभागको अधिकृत वा कुनै अधिकार प्राप्त अधिकृतले देहाएको कसुर गरेमा निजलाई त्यस्तो प्रत्येक कसुर को निमित्त रु २००१- दुईसयसम्म जरिवाना वा दुई महिनासम्म कैद वा कुनै सजाय हुनेछ ।

क) दफा ८ उल्लंघन गरी कुनै खबर वा विवरण वा त्यसको कुनै अंश प्रकाश गरेमा वा

ख) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम अन्तर्गत दिइएको आदेश पालना नगरेमा वा पालन गर्न इन्कार गरेमा वा आदेश पालन गर्दा उचित सावधानी वा तत्परता नदेखाएमा वा

ग) आफ्नो जिम्मा रहेका तथ्यांक सम्बन्धि रेकर्ड लापरवाहिले वा जानी जानी नष्ट गरेमा वा अन्य किसिमबाट त्यसमा नोक्सानी पु-याएमा वा गलत नतीजा निस्कने गरी कुनै खबर कित्ते गरेमा वा अन्य तरिकाबाट प्रयोग गरेमा वा त्यस्तो रेकर्ड आफ्नो व्यक्तिगत लाभ वा अनधिकृत कामको लागि प्रयोग गरेमा ।

(४) दफा ८ उल्लंघन गरी कुनै व्यक्तिले कुनै अधिकार प्राप्त अधिकृत वा विभागको अधिकृतबाट कुनै खबर वा विवरण प्राप्त गरेमा निजलाई रु २००१-दुईसयसम्म जरिवाना वा दुई महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

(५) कुनै व्यक्तिले जनतालाई यो ऐन अन्तर्गत दिइएको कुनै आदेशको पालना नगर्नु भनी वा अधिकार पाएका कुनै अधिकृतद्वारा कानून बमोजिम मागिएको कुनै खबर वा विवरण वा सोधिएको कुनै प्रश्नको उत्तर नदिनु भनी प्रचार गरेमा निजलाई रु ५००१- पाँचसयसम्म जरिवाना वा पाँच महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

१०. मुद्दा हेर्ने अधिकार र पुनरावेदन:- (१) यस ऐन अन्तर्गत देहायको कसुरको सम्बन्धमा कारवाही र सजाय गर्ने अधिकार देहायको अधिकारी वा अदालतलाई हुनेछ ।

क) दफा ९ को उपदफा १,२,५ को कसुर संबन्धमा प्रमुख जिल्ला अधिकारी,

ख) दफा ९ को उपदफा २ क को कसुर संबन्धमा महानिर्देशक र

ग) दफा ९ को उपदफा ३,४ को कसुरको सम्बन्धमा जिल्ला अदालत।

(२) राजपत्रांकित अधिकृतको सम्बन्धमा श्री ५ को सरकारको अनुमति र केन्द्रीय तथ्यांक विभागका कर्मचारीका सम्बन्धमा महानिर्देशकको अनुमति नभई यो ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कुनै कसुरको सम्बन्धमा कुनै उजुर लाग्ने छैन ।

(३) उपदफा १ बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा महानिर्देशकले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

१० क) अधिकार प्रत्यायोजन गर्नसक्ने:- दफा १० को उपदफा १ को खण्ड ख बमोजिम महानिर्देशकलाई भएको अधिकार श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी कुनै अधिकृतले प्रयोग गर्न पाउने गरी प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

११ श्री ५ को सरकार वादी हुने:- यस ऐन अन्तर्गत मुद्दामा श्री ५ को सरकार वादी हुनेछ ।

१२ आदेशमा प्रश्न उठ्न नसक्ने:- यो ऐनद्वारा प्रदत्त अधिकारको प्रयोग गरी दिइएको कुनै आदेशका सम्बन्धमा कुनै अदालतमा प्रश्न उठ्न सक्ने छैन ।

१३ नियम बनाउने अधिकार:- यो ऐनको उद्देश्य कार्यान्वित गर्न श्री ५ को सरकारले नियम बनाउन सक्नेछ ।

१४ खारेजी:-जनगणना ऐन २०१३ खारेज गरिएको छ ।

८.२ तथ्यांक कार्यालय सम्बन्धी जानकारी

८.२.१ कार्यालयको परिचय, अवस्थिति

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको स्थापना तथ्याङ्क ऐन २०१५ बमोजिम वि.सं. २०१५ साल मार्ग १५ गते भएको हो । तथ्याङ्क ऐन, २०१५ र नियमवली, २०४१ मा व्यवस्था भएबमोजिम केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको कार्य सम्पादनमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले जुम्ला, मुगु र डोल्पा गरी ३ जिल्ला कार्य क्षेत्र हुने गरी तथ्याङ्क कार्यालय जुम्लाको स्थापना वि.सं. २०५० सालमा भएको हो । हाल यो तथ्याङ्क कार्यालय जुम्ला जिल्लाको सदरमुकाम चन्दनानाथ- ३ स्थित खोलीकोटमा रहेको छ ।

तथ्याङ्क कार्यालयको स्थापनापछि स्थानीयस्तरमा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागबाट सञ्चालन हुने गणना एवं सर्वेक्षणहरूमा सहयोगी भूमिका निभाउनुको अतिरिक्त तथ्याङ्क कार्यालयको आफ्नै वार्षिक कार्यक्रम पनि सञ्चालन हुदै आएको छ । जिल्लास्तर मा यस कार्यालयले सेवाग्राही जनताहरूलाई सर्वसुलभरूपमा निःशुल्क तथ्याङ्क सेवा उपलब्ध गराउँदै आएको छ । कार्यालय स्थापनापश्चात स्थानियस्तरमा तथ्याङ्कीय गतिविधिमा बृद्धि हुदै गएको छ ।

८.२.२ कार्यालयको काम :

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको मातहतमा रहेको तथ्याङ्क कार्यालयको कार्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन् ।

- क) विभागबाट आफ्नो क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने गणना एवं सर्वेक्षणमा संलग्न हुने ।
- ख) विभागबाट जिल्लास्तरमा सञ्चालन हुने तालिम कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने र स्थानीयस्तरमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने तालिम सञ्चालन गर्ने ।
- ग) विभागले जिल्लाबाट संकलन गर्न अन्हाएका Secondary तथ्याङ्क संकलन गर्ने ।
- घ) जिल्लाको तथ्याङ्क Profile तयार गर्ने ।
- ङ) जिल्ला विकासको निमित्त आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध भए नभएको मूल्यांकन गर्ने ।
- च) जिल्लास्तरीय तथ्याङ्क विकास कार्यक्रम बनाई केन्द्रमा पठाउने ।
- छ) वडा र गणना क्षेत्रको सीमाना, धरातल र घरपरिवारको निर्दिष्ट स्थान छुट्याउने गरी नक्सांकन गर्ने ।
- ज) जिल्लास्तरीय तथ्याङ्कीय क्रियाकलापहरूको समन्वय गर्ने ।

८.२.३ कर्मचारी दरबन्दी र कार्यरत कर्मचारीहरूको वितरण

कर्मचारी दरबन्दी सम्बन्धी वितरण

क्र.सं.	पद	व्यवस्थापन	सहायक	संयोजक
१	तथ्याङ्क अधिकृत	आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क, तथ्याङ्क	रा.प.तृ.प्रा.	१
२	सुपरिवेक्षक	आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क, तथ्याङ्क	रा.प.अ.प्र.,प्रा.	१
३	लेखापाल	प्रशासन, लेखा	रा.प.अ.प्र.,लेखा	१
४	खरिदार	प्रशासन, सामान्य प्रशासन	रा.प.अ.द्वि., प्र.	२
५	गणक	आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क, तथ्याङ्क	रा.प.अ.द्वि., प्रा.	३
५	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन, सामान्य प्रशासन	श्रेणी विहिन	२
कुल दरबन्दी				१०

८.२.४ तथ्यांक कार्यालयबाट सञ्चालन हुने कार्यहरू. प्रदान गरिने सेवाहरू र सोको प्रक्रियाहरू

(क) सञ्चालन हुने कार्यहरू :

क्र.सं.	कार्य	प्रक्रिया
१	तथ्याङ्क संकलन: कृषि, राष्ट्रिय लेखा, मूल्य तथा सूचकांक, उद्योग र विभागले तोकेका अन्य कार्यक्रमहरू ।	विभागबाट छानिएका क्षेत्रमा प्राप्त निर्देशानुसार अन्तरवार्ता/प्रश्नावलीको प्रयोग गरी तथ्याङ्क संकलन गर्ने ।
२	तथ्याङ्क प्रकाशन तथा वितरण गर्ने ।	तथ्याङ्क कार्यालयको प्रकाशन एवं विभागबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवं प्रकाशनहरू विभिन्न व्यक्ति, संघसंस्था र कार्यालयहरूलाई उपलब्ध गराउने ।
३	तथ्याङ्क अभिलेखन गर्ने ।	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग र अन्य कार्यालय तथा संघ संस्थाबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवं प्रकाशनहरूको अभिलेख राख्ने ।
४	जिल्लास्तरीय तथ्याङ्कीय क्रियाकलापको समन्वय गर्ने ।	जिल्लाका सरकारी एवं गैरसरकारी कार्यालय, तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरूबीच गोष्ठी, बैठक आदि माफत समन्वयको कार्य गर्ने ।

(ख) प्रदान गरिने सेवाहरू :

१. वडा तहको : जनसंख्या, घरपरिवार र जिल्ला तहबाट संकलित र प्रक्षेपित विवरण ।
२. गा.वि.स./न.पा. तहको : क्षेत्रफल, जनसंख्या, साक्षरता, जातजाति, धर्म, मातृभाषा, कृषक परिवार, गैरकृषि परिवार र जिल्ला तहबाट संकलित र प्रक्षेपित विवरण ।
३. जिल्ला तहको : जनगणना, कृषिगणना र औद्योगिक गणनाका नतिजाहरू, जिल्ला वस्तुगत विवरण र फोल्डर आदि ।
४. क्षेत्रीय तथा राष्ट्रिय तहको : जनगणना, कृषिगणना, औद्योगिक गणना, नेपाल जीवनस्तर र श्रमशक्ती सर्वेक्षणका नतिजाहरूका आवधिक प्रकाशनहरू, नियमित प्रकाशनहरू र अन्य प्रकाशनहरूको तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने ।

(ग) सेवा उपलब्ध गराउने प्रक्रिया :

१. यस कार्यालयको जनसम्पर्क फाँट तथा लाइब्रेरीमा लिखित वा मौखिकरूपमा आवश्यक परेको तथ्याङ्क माग गर्नुपर्दछ ।
२. लाग्ने समय : तयारी अवस्थामा भए निवेदन पेश गर्नेवित्तिकै र तयार गर्नुपर्ने भए परिमाणानुसार तत्काल ।
३. सेवा तथा अन्य दस्तुर शुल्क : निःशुल्क तर पुस्तक खरिद गरेमा लाग्ने ।
४. गुनासो तथा उजुरी सुन्ने जिम्मेवार व्यक्ति : कार्यालय प्रमुख ।

अनुसूची १

केही महत्वपूर्ण परिभाषा तथा अवधारणाहरू

१) जनगणना विधि र अक्सर बसोबास :

गणना गर्दाको मुख्य उद्देश्य भनेको गणनामा कोहि व्यक्ति नछुट्नु तथा कोहि नदोहरिउनु भन्नु हो । जनगणना गर्ने दुई वटा विधिहरू छन् ति हुनः १) वास्तविक उपस्थिति विधि (*De-facto method*): यस विधिबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु भनेको निश्चित समयमा जो जहाँ छ त्यहिबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु हो । यो पद्धतिमा प्रायः निश्चित रातको समयलाई सन्दर्भ समय मानि त्यस रात जो जहाँ छ त्यहिबाट तथ्याङ्क संकलन गरिन्छ । २) स्थाई बसोबास गणना विधि (*De-jure method*), यस विधिबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु भनेको *Legal place of Residence* अर्थात कानूनी रूपमा बसोबास गरेको ठाँउबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु हो ।

वि. स. २००९/११ देखि प्रत्येक दश-दश वर्षमा संचालन हुँदै आएका जनगणनाहरू मोडिफाइड डे जुरे (*Modified de-jure*) पद्धतिको आधारमा गणना हुँदै आएको छ । यस विधि अनुसार व्यक्तिको गणना गर्दा व्यक्ति प्रायःजसो जुन ठाउँमा बसोबास गर्छन्, त्यो व्यक्ति/परिवारको गणना त्यही ठाउँबाट गर्नुपर्दछ । गणनाको अवधिमा कुनै व्यक्ति छोटो समयको लागि औषधोपचार वा तीर्थयात्रा वा पर्यटनका लागि आफ्नो अक्सर बसोबासको स्थान छोडी अन्यत्र गएको भएतापनि त्यस्ता व्यक्तिहरूको गणना अक्सर बसोबासको आधारमा सम्बन्धित स्थानको भएको मानि सो स्थानबाटै गणना गरिन्छ । यस्तै यस विधिमा कामगर्ने मान्छे वा भान्से पनि एउटै परिवारमा खाने र बसोबास गर्नेगरेको भए तिनीहरूलाई त्यही परिवारमा सामेल गरी गणना गर्नुपर्दछ ।

सामान्यतया व्यक्तिहरूको गणना गर्दा अक्सर बसोबासको अवधारणाबाट नै गणना गर्नुपर्दछ । तर अक्सर बसोबास यकिन गर्न नसकिएको अवस्थामा कुनै पनि व्यक्ति ६ महिना वा सो भन्दा बढी समयको लागि स्वदेशकै अन्यत्र स्थान वा विदेशमा गएको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई गणना गरिएको स्थानमा समावेश गरिदैन । त्यस्तै प्रकारले कुनै पनि व्यक्ति ६ महिना वा सो भन्दा बढी समय देखि स्वदेशकै अन्यत्र स्थान वा विदेशबाट आई यस क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई गणना गरिएको क्षेत्र वा स्थानमा समावेश गरिन्छ ।

२) घर परिवार :

सामान्यतया एउटै आम्दानी तथा खर्चले व्यवहार चलाई एकै भान्सामा खानपान गरी वसेका व्यक्तिहरूको समुहलाई परि

वार भनिन्छ। परिवारमा एकमात्र वा धेरै व्यक्तिहरु हुन सक्दछन्। तिनीहरु नातेदार पनि हुन सक्तछन्, नहुन पनि सक्तछन् वा कोही असम्बन्धित व्यक्ति (जस्तो कृषि काम गर्ने स्थायी कामदार, स्थायी रुपमा काम गर्ने कामदार) मिलेर पनि परिवार बन्न सक्दछ। एउटा घरमा एक वा एकभन्दा बढी परिवार पनि बसोवास गरेको हुन सक्दछ।

३) परिवार मूली :

परिवारको सबै सदस्यले त्यस परिवारको मुख्यरुपमा मानिआएको व्यक्ति (पुरुष वा महिला) लाई परिवारको मुली भनिन्छ। परिवारमा भै-परी आउने सबै व्यवहार चलाउने अधिकार तथा जिम्मेवारी परिवार मुलीको हुन्छ।

४) अपाङ्गता :

अपाङ्गता भन्नाले शरीरको कुनै एक वा एकभन्दा बढी अंगहरुले सामान्य रुपमा काम गर्न नसकेर दैनिक कार्यहरु सरलतापूर्वक गर्नु अप्प्यारो पर्ने अवस्था हो। यस प्रकारको अवस्था स्थायी वा अस्थायी हुनसक्दछ। विभिन्न कानूनी दस्तावेजहरु तथा अन्य सर्वेक्षणहरुले अपनाएको परिभाषा अनुसार बुँदागतरुपमा अपाङ्गता भन्नाले :

- हातखुट्टा कमजोर, लुलो भई कुनै कामकाज गर्न समस्या, हिड्डुल गर्न समस्या भएको।
- आँखाले देख्नमा समस्या भए।
- बोलनमा समस्या र कानले सुन्नमा समस्या भए।
- उमेर अनुसार व्यवहार गर्न नसक्ने र सिक्नमा वा पढ्नमा ढिलाई वा गाह्रो हुनु।
- एकोहोरो भएर बस्ने, दिक्क मान्ने र दिक्दार भई एकान्तमा बस्ने, छोप्ने जस्ता अनौठो व्यवहार गर्ने र आत्महत्या बारे भन्ने वा आत्महत्या गर्न कोशिस गर्नु जस्तो व्यवहार।
- छर्रेरोग वा छोप्ने रोग/व्यथाले ग्रसित भए।
- कुनै दीर्घ समस्या वा रोग भएको भए।

५) शहरी क्षेत्र र ग्रामिण क्षेत्र :

शहरी क्षेत्र भन्नाले नगरपालिकालाई बुझिन्छ भने गा.वि.स. लाई ग्रामिण क्षेत्र बुझिन्छ।

६) आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या (Economically Active Population) :

दश वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका कुल जनसङ्ख्या मध्ये विगत १२ महिना (गणनाको दिनको) मा कम्तिमा एक महिना आर्थिक काम (कृषि/आफ्नै खेतिपाती, तलव/ज्याला, आफ्नै गैरकृषि व्यावसाय, विस्तारित आर्थिक काम र कामको खोजी) मा संलग्न जनसङ्ख्या नै आर्थिकरुपमा सक्रिय जनसङ्ख्या हो।

७) अक्सर आर्थिकरुपमा सक्रिय जनसङ्ख्या (Usually Economically Active Population) :

दश वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका आर्थिकरुपमा सक्रिय कुल जनसङ्ख्या मध्ये विगत १२ महिना (गणनाको दिनको) मा कम्तिमा ६ महिना वा सो भन्दा बढि अवधि आर्थिक काम (कृषि/आफ्नै खेतिपाती, तलव/ज्याला, आफ्नै गैरकृषि व्यावसाय, विस्तारित आर्थिक काम र कामको खोजी) मा संलग्न जनसङ्ख्या नै अक्सर आर्थिकरुपमा सक्रिय जनसङ्ख्या हो।

८) राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ परिचय :

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ मा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले जिल्लास्तरसम्मका कृषि क्रियाकलाप, कृषि उत्पादन तथा संरचनागत विवरण संकलन गरेको छ। वि.सं. २०१८ सालमा पहिलो पटक कृषिगणना भएको थियो भने त्यसपछि प्रत्येक दश-दश वर्षमा कृषिगणना हुदै आएको छ। राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ छैटौँ कृषिगणना हो। राष्ट्रिय कृषिगणनाले देहाय बमोजिमको परिभाषाभित्र परेका कृषक परिवारलाई समेटि तथ्याङ्क संकलन गर्ने गर्दछ।

९) गणना विधि :

विगतको कृषिगणनामा जस्तै छनौट विधि अपनाई ७५ वटै जिल्लाबाट कृषक परिवारको प्रतिनिधित्व हुने

गरी छानिएका कृषक परिवारहरूसँग अन्तरवार्ता लिइ गणना कार्य गरिएको हो । छनौट कार्य दुई चरणमा गरिएको थियो । छनौटको पहिलो चरणमा कृषि विकास मन्त्रालयबाट प्राप्त प्रमुख नौ वटा बालीहरु (धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ, तेलहन, आलु, उखु र तरकारी) को तीन वर्षको औषत क्षेत्रफलको आधारमा ७५ जिल्लाबाट ५२०० गणना क्षेत्र छनौट गरिएको थियो । यसरी छनौट गर्दा एउटा जिल्ला बाट बढीमा १०७ र कम्तिमा ५० वटा गणना क्षेत्रहरु छानिएका थिए । तर मनाङ जिल्लामा भने पूर्णगणना गरिएको थियो ।

गणना प्रयोजनको लागि गणना क्षेत्र भन्नाले साधारणतया वडालाई मानिएको थियो । कतिपय अवस्थामा ठूला वडालाई वडा खण्डमा र साना वडालाई २ वा २ भन्दा बढी वडा गाभेर गणना क्षेत्र निर्धारण गरिएको थियो । छनौटको दोस्रो चरणमा छानिएका प्रत्येक गणना क्षेत्रबाट सम्पूर्ण कृषक परिवारको लगत संकलन गरी Systematic Random Sampling विधिबाट सरदर २५ कृषक परिवार छनौट गरीएको थियो । यसरी छनौटमा परेका ५२०० गणना क्षेत्रबाट १,२४,१४४ कृषक परिवारमा गई प्रत्यक्ष अन्तरवार्ता विधिबाट तथ्याङ्क संकलन कार्य सम्पन्न भएको हो । तथ्याङ्क संकलन कार्य अन्तर्गत कृषकहरुले गरेका कृषि कृयाकलाप सम्बन्धी विवरण संकलन गरिएको थियो ।

१०) कृषि चलन :

एउटै व्यक्तिले रेखदेख (व्यवस्थापन) गरेको कृषि उत्पादनको एक इकाइलाई कृषि चलन भनिन्छ । यस्तो कृषि चलनभित्र आफ्नो हकको वा अर्काको हकको भएपनि जुनसुकै शर्तमा लिई आंशिक वा पूर्णरूपमा कृषिको उत्पादनको हेतुले पालिएको पशुपन्छीहरु वा जुनसुकै आकारको भए पनि कृषि हेतुले उपभोग गरिएको सम्पूर्ण जग्गा पर्दछ । सजिलो अर्थमा भन्दा एक व्यक्तिको जिम्मा वा रेखदेखमा रहेको सामान्यतया एउटा जिल्ला भित्र गरिने सम्पूर्ण कृषि कार्यलाई कृषि चलन भनिन्छ । जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपन्छीको संख्या तल लेखिए वमोजिम कुनै एक मात्र भएमा पनि कृषि चलन मानिने छ ।

११) राष्ट्रिय कृषि गणना- २०६८ मा जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपंक्षीको संख्या तल लेखिएवमोजिम भएमा मात्र कृषि चलन मानिएको छ :

- (क) हिमाल र पहाडका जिल्लामा कम्तीमा ४ आना (०.०१२७२ हेक्टर) र तराईका जिल्लामा कम्तीमा ८ धुर (०.०१३५५ हेक्टर) क्षेत्रफलमा बाली लगाएको भएमा वा
- (ख) जुनसुकै उमेरका कम्तीमा १ वटा गाई-भैँसी जस्ता ठूला चौपायापालेको भएमा वा
- (ग) कम्तीमा ५ वटा भेडा-बाखा जस्ता साना चौपाया पालेको भएमा वा
- (घ) माउ चल्ला गरी कम्तीमा २० वटासम्म पाल्नु चराचुरुङ्गी (कुखुरा, हाँस, आदि) पालेको भएमा

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- 1.National Population Census 2011 report
- 2.National Sample Census of Agriculture 2011 -12
- 3.Human Development Report 2014
- 4.District Development Plan Fiscal Year 2071/72
- 5.Mugu District Profile 2063
6. <http://www.cbs.gov.np>